
OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO ZA ROK 2019

WOJEWÓDZTWO POMORSKIE

Gdańsk, czerwiec 2020 roku

Opracowanie:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w Gdańsku

Adres: Gdańsk 80-810, ul. Okopowa 21/27

www.rops.pomorskie.eu

kontakt w sprawie dokumentu:

tel.: 58 326 87 54, e-mail: m.kochanowski@pomorskie.eu

Wykaz skrótów	4
Wprowadzenie	6
1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ	10
1.1. Struktura ludności	10
1.2. Rynek pracy	10
1.3. Aktywność zawodowa	11
2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE	12
2.1. Zasoby komunalne	12
2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia	13
2.3. Przedszkola i żłobki	16
3. EKONOMIA SPOŁECZNA	17
3.1. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej – działania ROPS	17
3.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej	18
3.3. Centra integracji społecznej	19
3.4. Kluby integracji społecznej	20
3.5. Warsztaty terapii zajęciowej	21
3.6. Zakłady aktywności zawodowej	22
3.7. Przedsiębiorstwa społeczne	23
3.8. Spółdzielnie socjalne	24
4. SENIORZY	26
4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom	26
4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku	28
4.3. Rady Seniorów	29
4.4. Dzielne Domy i Kluby Senior+	31
5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA	33
5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	35
5.2. Świadczenia niepieniężne	38
5.3. Powody przyznania pomocy	39
6. USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	46
6.1. Usługi opiekuńcze	46
6.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	47
6.3. Pozostałe usługi pomocy społecznej	47
7. WSPIERANIE RODZINY I SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ	48
7.1. Wsparcie środowiskowe	48
7.2. Piecza zastępcza – informacje ogólne	50
7.3. Rodziny zastępcze	51
7.4. Placówki opiekuńczo-wychowawcze	52
7.5. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej	53
7.6. Ośrodki adopcyjne	54
8. REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI	56
8.1. Turnusy rehabilitacyjne	56

8.2.	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny	57
8.3.	Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki	57
8.4.	Program „Aktywny Samorząd”	57
9.	KADRA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ	58
9.1.	Liczba pracowników OPS/PCPR	58
9.2.	Specjalizacja w zawodzie pracownika socjalnego	59
9.3.	Wymóg ustawy dot. liczby zatrudnionych pracowników	59
10.	INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ	61
10.1.	Świadczenie wychowawcze 500+	61
10.2.	Świadczenia rodzinne i alimentacyjne	62
10.3.	Świadczenia opiekuńcze	64
10.4.	Dodatki mieszkaniowe i energetyczne	66
11.	PROJEKTY REALIZOWANE PRZEZ ROPS W 2019 ROKU	67
11.1.	Kooperacja – efektywna i skuteczna [PO WER 2014-2020]	67
11.2.	Model na więcej [PO WER 2014-2020]	69
11.3.	Partnerstwo dla Rodziny [PO WER 2014-2020]	69
11.4.	Standard mieszkalnictwa wspomaganego [PO WER 2014-2020]	70
11.5.	Koordinacja rozwoju ekonomii społecznej [RPO WP 2014-2020]	71
12.	WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO	74
13.	ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	76
14.	WNIOSKI I REKOMENDACJE	79
15.	SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP	86

Wykaz skrótów

CAS	<i>centralna aplikacja statystyczna</i>
CIS	<i>centrum integracji społecznej</i>
EFS	<i>Europejski Fundusz Społeczny</i>
KIS	<i>klub integracji społecznej</i>
MPiPS 05	<i>sprawozdanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie</i>
MRPiPS 03R	<i>sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych w naturze i usługach</i>
NGO	<i>organizacje pozarządowe (z ang. non government organization)</i>
OPS	<i>ośrodek pomocy rodzinie</i>
OWES	<i>ośrodek wsparcia ekonomii społecznej</i>
OZPS	<i>ocena zasobów pomocy społecznej</i>
PCPR	<i>powiatowe centrum pomocy rodzinie</i>
PES	<i>podmiot ekonomii społecznej</i>
PO WER 2014-2020	<i>Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój na lata 2014-2020</i>
PS	<i>przedsiębiorstwo społeczne</i>
ROPS	<i>regionalny ośrodek polityki społecznej</i>
RPO WP 2014-2020	<i>Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020</i>
WRiSPZ-G	<i>sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej</i>
WRiSPZ-M	<i>sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej</i>
WRiSPZ-P	<i>sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej</i>
UMWP	<i>Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego</i>
UTW	<i>uniwersytet trzeciego wieku</i>
WTZ	<i>warsztat aktywności zawodowej</i>
ZAZ	<i>zakład aktywności zawodowej</i>

Wprowadzenie

W 2011 roku nowelizacja ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 roku Nr 175, poz. 1362, z późn. zm), wprowadziła obowiązek przygotowywania corocznie przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej, która będzie przedstawiana odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu oraz sejmikowi województwa. Ocena ta wraz z rekomendacjami jest podstawą planowania budżetu na następny rok. Ocena zasobów pomocy społecznej zastąpiła od 2012 roku, dotychczas przygotowywany przez jednostki samorządu terytorialnego bilans potrzeb pomocy społecznej.

Termin przygotowania OZPS

Jak wynika z zapisów ww. ustawy, samorządy sporządzają dokument oceny zasobów pomocy społecznej zgodnie z następującym harmonogramem:

- **Gmina** (ośrodek pomocy społecznej) – do 30 kwietnia roku następnego po roku sprawozdawczym;
- **Powiat** (powiatowe centrum pomocy rodzinie) – do 30 kwietnia roku następnego po roku sprawozdawczym;
- **Województwo** (regionalny ośrodek polityki społecznej) – do 30 czerwca roku następnego po roku sprawozdawczym.

Co powinna zawierać OZPS?

Ocena zasobów pomocy społecznej powinna przede wszystkim obejmować:

- **infrastrukturę** (liczba funkcjonujących jednostek pomocy społecznej, ich możliwości, budynki, sprzęty, obiekty),
- **kadrę** (pracowników, ze szczególnym uwzględnieniem pracowników socjalnych, osoby zatrudnione na podstawie relacji pozapracowniczych, w tym na podstawie stosunków służbowych, kwalifikacje tych osób, planowane szkolenia czy kursy),
- **organizacje pozarządowe** (ich udział ma charakter pomocniczy, mogą bowiem wspomagać i wyręczać podmioty publiczne),
- **ogólne nakłady finansowe na pomoc społeczną** oraz
- **zapotrzebowanie na pomoc społeczną** (w postaci osób i rodzin korzystających z pomocy, rodzajów ich problemów i liczby udzielanych usług oraz świadczeń).

Wskazany katalog nie ma charakteru zamkniętego, dlatego też omawiane zasoby podlegające ocenie, mogą również obejmować inne elementy, istotne z punktu widzenia realizowania zadań z zakresu pomocy społecznej przez uprawnione do tego organy. Dokument powinien zawierać w sobie również dane dot. beneficjentów pomocy społecznej. Chodzi tu o osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, jak również rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy. Pod uwagę nie będą zatem brano tzw. potencjalni beneficjenci, czyli osoby, które jeszcze nie korzystały lub nie korzystają ze świadczeń z pomocy społecznej.

Mechanizm przygotowania OZPS

W celu wypełnienia przez samorządy obowiązku przygotowania dokumentu oceny zasobów pomocy społecznej przygotowany został w Centralnej Aplikacji Statystycznej specjalny

formularz sprawozdania. W praktyce większość samorządów lokalnych, a w województwie pomorskim wszystkie gminy i powiaty przygotowują OZPS w oparciu o to narzędzie. Dane zebrane w procesie przygotowywania sprawozdania w CAS przez reprezentowane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie samorzady trafiają do samorządów województw (regionalne ośrodki polityki społecznej). Dzięki temu możliwe jest m.in. opracowanie dokumentu oceny zasobów pomocy społecznej dla regionu. Obecnie formularz OZPS w CAS składa się z następujących rozdziałów:

1. Wprowadzenie
2. Dane o sytuacji demograficznej i społecznej
3. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia
4. Inne rodzaje pomocy i świadczeń
5. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia
6. Kadra jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
7. Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej w budżecie jednostki samorządu terytorialnego
8. Aktywność projektowo-konkursowa jednostki organizacyjnej pomocy społecznej
9. Współpraca z organizacjami pozarządowymi - zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia
10. Wnioski końcowe

Rozdziały te są podzielone na sekcje opisowe, umożliwiające osobie opracowującej dokument przygotowanie szczegółowego opisu każdego z ww. obszaru oraz na sekcje z tabelami danych. Tabele uzupełniane są danymi własnymi gmin i powiatów lub zasilają się automatycznie danymi z innych systemów sprawozdawczych. Dodatkowo w 2018 roku narzędzie zostało rozbudowane o generowane automatycznie raporty graficzne (wykresy, tabele, mapy), pochodzące z aplikacji *business intelligence CeSAR*, który na co dzień wykorzystywany jest przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2019

Dokument OZPS dla województwa pomorskiego co roku przygotowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego. W celu spełnienia obowiązku przedstawienia OZPS Sejmikowi Województwa Pomorskiego przygotowany został raport, który poza ww. wymaganiami ustawowymi zawiera również inne ważne z perspektywy polityki społecznej na Pomorzu tematy. Część treści (m.in. analiza sytuacji demograficznej) pokrywa się z *Raportem o stanie województwa za rok 2019*. Tegoroczna OZPS województwa pomorskiego składa się w sumie z 15. rozdziałów. Część z nich pokrywa się formularzem OZPS przygotowywanym przez gminy i powiaty np. *Rozdział 5. Dane o korzystających z pomocy i wsparcia* czy *Rozdział 6. Usługi pomocy społecznej*. Część z nich natomiast, wynika ze specyfiki działań pomorskiego ROPS i opiera się na autorskich analizach np. *Rozdział 3. Ekonomia społeczna*, *Rozdział 4. Seniorzy*, *Rozdział 11. Projekty realizowane przez ROPS w 2019 roku* czy *Rozdział 12. Współpraca samorządu województwa pomorskiego z NGO*.

Najważniejsze informacje

- Sytuacja na pomorskim rynku pracy w 2019 roku w dalszym ciągu utrzymuje się na względnie dobrym poziomie.
- Liczba dużych, nawet kilkusetosobowych zakładów utrzymuje się stale na podobnym poziomie. W roku 2019 na Pomorzu funkcjonowały 42¹ domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej.
- Zmalała liczba lokali komunalnych w gminach.
- W 2019 roku na terenie województwa funkcjonowało w sumie 59 mieszkań chronionych. W stosunku do roku 2018 liczba tych placówek zwiększyła się o 22. Zmiana wiąże się z wprowadzaniem w 2018 roku do ustawy o pomocy społecznej nowej kategorii - mieszkań chronionych wspieranych.
- Liczba dzieci w pieczy zastępczej w dalszym ciągu utrzymuje się na podobnym poziomie a nawet w stosunku do roku 2018 nieznacznie wzrosła.
- Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły 3,2% ogólnej liczby ludności województwa. Tym samym odnotowano spadek o 0,2 pp. wskaźnika deprivacji lokalnej - czyli odsetka osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności.
- Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2019 roku na Pomorzu było ubóstwo, z jej powodu pomocy udzielono 30 022 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2018 o 3 472 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 55,7% wszystkich rodzin beneficjentów, 28 098 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 27 247 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby.
- Znacznie spadła liczba rodzin, którym udzielono pomocy społecznej z powodu bezrobocia, z powodu którego pomocy w 2018 roku udzielono w sumie 13 371 rodzinom (spadek o 2 503 rodzin).
- Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 8,4 mln zł.
- W ramach realizacji usług opiekuńczych, gminy w województwie pomorskim poniosły wydatki na poziomie 49,96 mln zł. Kwota na ten cel w stosunku do roku 2018 wzrosła o ponad 9 mln zł. Wzrost wydatków gmin na ten cel wynika z jednej strony ze wzrostu liczby osób, którym udzielono takiego wsparcia oraz prawdopodobnie ze wzrostu kosztów tego typu usług.
- Każda gmina w województwie powinna realizować samodzielnie lub zlecać innym podmiotom usługi opiekuńcze. Niestety jak wynika ze szczegółowej analizy danych ze sprawozdania MRPiPS 03R, w roku 2019 na terenie województwa pomorskiego w sumie 8 gmin nie wypełniało tego zobowiązania.

---

¹ Na podstawie danych ze sprawozdawczości z pomocy społecznej (JST). W województwie działają jeszcze niepubliczne DPS. W sumie publicznych i niepublicznych placówek tego typu w województwie pomorskim jest obecnie 46.

1. DANE O SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ I SPOŁECZNEJ

Województwo pomorskie w obecnym kształcie funkcjonuje od 1 stycznia 1999 roku. Jego powierzchnia wynosi 18,3 tys. km². Na terenie województwa pomorskiego znajduje się 16 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu, 19 gmin miejskich, 81 gmin wiejskich, 19 gmin miejsko-wiejskich (w sumie 123 gminy). Stolicą i największym miastem województwa jest Gdańsk. Pomorskie jest 8 pod względem powierzchni województwem.

1.1. Struktura ludności²

W 2019 roku województwo pomorskie zamieszkiwało 2 337,8 tys. osób (6,1% ludności kraju, 7. miejsce). Miasta koncentrowały 63,6% ludności. Na 100 mężczyzn przypadało 105 kobiet (5. miejsce w kraju). Współczynnik feminizacji był wyższy w miastach (110), niż na wsi (98).

W ostatnich latach województwo notowało najwyższy w Polsce przyrost liczby mieszkańców będący rezultatem dodatniego przyrostu naturalnego oraz salda migracji. Pomorskie od lat cechuje najwyższy przyrost naturalny w kraju (0,91 na 1000 osób w 2019 roku). Dodatkowo wartości utrzymują się zarówno w mieście, jak i na wsi, przy czym na wsi przyrost naturalny jest zdecydowanie wyższy. W układzie powiatów najwyższy wskaźnik zanotowano w powiecie kartuskim (9,5 na 1000 osób), najniższy – ujemny – w Sopocie (-6,6 na 1000 osób).

Pomorskie charakteryzuje się relatywnie korzystną strukturą wiekową. Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (19,7%) jest najwyższy w kraju, przy jednym z najniższych odsetków populacji w wieku poprodukcyjnym (12. lokata). Jednocześnie odsetek osób w wieku produkcyjnym systematycznie maleje (60,1% w 2019 roku wobec 60,3% w 2018 r roku.), zwiększa się natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym (20,3% w 2019 roku wobec 20,0% w 2018 roku).

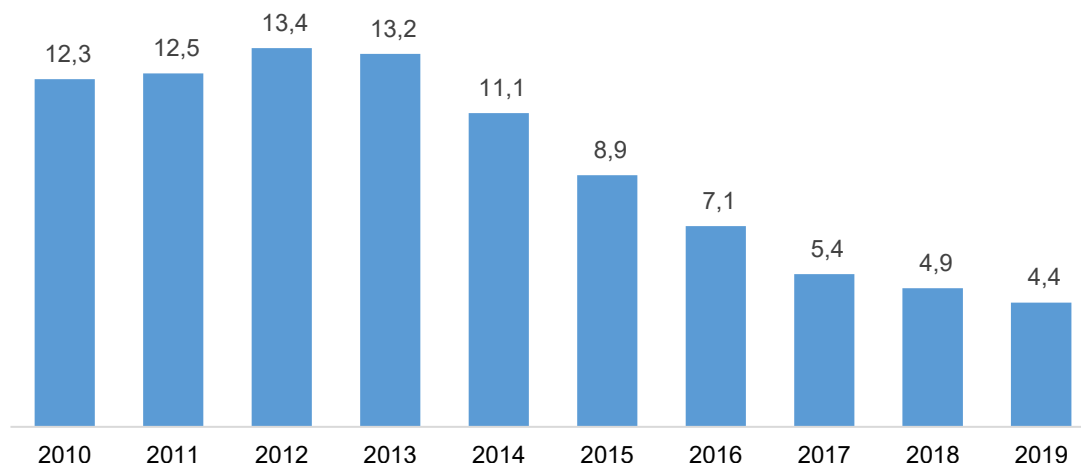
1.2. Rynek pracy

W 2019 roku bezrobocie w województwie pomorskim osiągnęło rekordowo niski poziom – bliski naturalnemu. Stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 4,4% i była jedną z najniższych w kraju (niższa była jedynie w województwie wielkopolskim, śląskim i małopolskim). Większość osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy stanowiły kobiety (62,8%).

Bezrobocie w regionie jest przestrzennie zróżnicowane, w 2019 roku najwyższą stopą bezrobocia charakteryzowały się wschodnie i zachodnie powiaty: nowodworski, malborski, człuchowski, bytowski, lęborski i sztumski, najniższa natomiast cechowała Trójmiasto i powiat kartuski. Dysproporcje pomiędzy powiatami zmniejszyły się (najwyższa stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 11,5% w powiecie nowodworskim, najniższa zaś w Sopocie – 1,4%). W powiatach o najniższym poziomie bezrobocia dynamika spadku tego wskaźnika była słabsza, natomiast powiaty o relatywnie wysokiej stopie bezrobocia notowały stosunkowo dużą dynamikę jej spadku.

---

² Źródło: projekt Raportu o stanie województwa za 2019 rok.

Wykres 1. Stopa bezrobocia (%) w województwie w latach 2010 - 2019

Źródło: GUS

1.3. Aktywność zawodowa

Aktywność zawodowa mieszkańców regionu w ostatnich latach była coraz wyższa i należała do najwyższych w kraju. W IV kwartale 2019 roku współczynnik aktywności zawodowej wyniósł 58,8% i uplasował województwo na 2. miejscu (za Mazowszem). Liczba pracujących mieszkańców wyniosła 1 039 tys. osób (6,3% krajowej populacji pracujących, 7. miejsce). Rosnąca liczba pracujących wpłynęła na coraz wyższy wskaźnik zatrudnienia, który wyniósł 57,6%, natomiast w grupie wieku 20-64 lata – 76,5%. W 2018 roku wskaźnik zatrudnienia w grupie 20-64 lata (73,6%) drugi rok z rzędu był wyższy od średniej unijnej (73,1%) i jednocześnie był jednym z najwyższych w kraju. Wskaźnik ten był wyższy wśród mężczyzn niż wśród kobiet, a dysproporcje między nimi pogłębiają się.

Struktura pracujących w województwie od lat różni się od średniej w kraju. Największe różnice występują w przypadku rolnictwa oraz usług. W IV kwartale 2019 roku w pomorskim rolnictwie pracowało 5,3% ogółu pracujących (55 tys. osób), podczas gdy w usługach 62,3% (647 tys.). W Polsce odsetki te wyniosły odpowiednio 9,1% i 58,2%. Udział pracujących w przemyśle i budownictwie kształtował się na poziomie zbliżonym do średniego w kraju i wynosił 32,1% (w Polsce - 32,0%).

Zróżnicowana jest też struktura pracujących w podregionach. Specjalizacją podregionu starogardzkiego jest przemysł i budownictwo, w podregionie chojnickim notowany jest najwyższy odsetek pracujących w rolnictwie, a podregion trójmiejski cechuje najwyższy w regionie odsetek pracujących w usługach.

Dobra sytuacja na rynku pracy w 2019 roku powodowała, że pracodawcy zmagali się z wciąż rosnącym deficytem kadrowym. Odpowiedzią na braki kadrowe stało się zatrudnianie cudzoziemców w szczególności w branżach: transportowo-spedycyjnej, budowlanej, przetwórczej, handlu i gastronomii oraz opiece zdrowotnej.

2. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY KOMUNALNE

Jednym z elementów sprawozdania Oceny Zasobów Pomocy Społecznej za rok 2019 są dane dotyczące infrastruktury społecznej. Jako infrastrukturę społeczną należy w tym wypadku rozumieć miejsca, w których świadczone są usługi społeczne, ale również zasoby komunalne gmin. Powszechnie spotkać można się z dość szerokim tłumaczeniem pojęcia usług społecznych, w których skład wchodzi usługi spoza obszaru pomocy społecznej. Zawarte w sprawozdaniu dane dotyczą elementów infrastruktury społecznej istotnych z punktu widzenia pomocy i integracji społecznej.

2.1. Zasoby komunalne

Ważnym elementem opisywanej infrastruktury jest mieszkalnictwo komunalne oraz socjalne stanowiące zasoby gmin. W 2019 roku w zasobach pomorskich gmin było w sumie 50 226 lokali komunalnych, tym samym zasób ten zmniejszył się o 1 555 mieszkań w stosunku do roku 2018. Zmalała, również liczba lokali socjalnych, wyniosła ona w sumie 5 418 i była niższa niż w roku wcześniejszym o 17. W ubiegłym roku złożono 4 347 wniosków o przyznanie lokalu komunalnego, natomiast na przyznanie mieszkania socjalnego oczekiwały 5 306 osób.

Tabela 1. Zasoby komunalne gmin

	2018	2019
liczba mieszkań komunalnych	51 781	50 226
– liczba wniosków złożonych na mieszkanie komunalne	4 073	4 347
liczba mieszkań socjalnych (lokali)	5 859	5 418
– liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	5 323	5 306
– liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu	1 759	1 568

Źródło: OZPS

Jeżeli chodzi natomiast o inne typy infrastruktury społecznej, to jak wynika z przesłanych przez samorządy formularzy OZPS w 2019 roku funkcjonowało 450 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów. Jak wynika z przesłanych formularzy w roku oceny funkcjonowało na terenie województwa pomorskiego 17 hospicjów oraz funkcjonował 1 ośrodek dla cudzoziemców.

Tabela 2. Dane o infrastrukturze społecznej

	2018	2019
liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów	401	450
liczba hospicjów	15	17
liczba ośrodków dla cudzoziemców	0	1

Źródło: OZPS

2.2. Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Z punktu widzenia rozwiązywania najważniejszych problemów społecznych regionu szczególnie istotna jest dostępność do infrastruktury społecznej skierowanej do osób zagrożonych wykluczeniem lub wykluczonych społecznie. Biorąc pod uwagę zachodzące na Pomorzu zmiany demograficzne oraz społeczno-gospodarcze wyjątkowo ważne są natomiast obiekty skierowane przede wszystkim do osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku. Wzrasta liczba niektórych placówek świadczących wsparcie dla tej grupy beneficjentów w formule środowiskowej, zdeinstytucjonalizowanej. Wzrosła m.in. liczba środowiskowych domów samopomocy z 65 w roku 2018 do 72 w roku 2019 oraz liczba mieszkań chronionych, których w 2019 roku było w sumie 59 w województwie. Trudno mówić jednakże o stałej tendencji w odejściu od tradycyjnych form wsparcia tej grupy. Liczba dużych, nawet kilkusetosobowych zakładów utrzymuje się stale na podobnym poziomie. W roku 2019 na Pomorzu funkcjonowały w sumie 42 domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej.

Tabela 3. Wybrane placówki dla osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku w latach 2017-2019³

domy pomocy społecznej	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	43	43	42
	liczba miejsc	4 149	4 166	4 148
	liczba osób korzystających	4 526	4 525	4 614
środowiskowe domy samopomocy	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	65	65	72
	liczba miejsc	1 894	1 905	2 100
	liczba osób korzystających	2 087	2 092	2 235
dzienne domy pomocy	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	21	29	27
	liczba miejsc	702	882	822
	liczba osób korzystających	836	1035	985
kluby samopomocy	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	22	24	28
	liczba miejsc	327	514	602
	liczba osób korzystających	687	511	834
rodzinne domy samopomocy	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	4	3	3
	liczba miejsc	18	19	20
	liczba osób korzystających	18	19	21
mieszkania chronione	lata	2017	2018	2019
	liczba placówek	34	37	59
	liczba miejsc	136	163	236
	liczba osób korzystających	117	165	238

Źródło: MRPiPS 03R

Domy pomocy społecznej

Domy pomocy społecznej to placówki przeznaczone dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie mogących samodzielnie

³ Dane dotyczą jedynie placówek o zasięgu gminnym oraz ponadlokalnym, które są prowadzone bezpośrednio lub zlecone przez JST. Dane nie dotyczą placówek prowadzonych przez podmioty gospodarcze.

funkcjonować w życiu codziennym, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej pełnią rolę substytucyjną w stosunku do naturalnych ogniw oparcia społecznego. Zastępują rodzinę w jej funkcjach opiekuńczych w stosunku do wymagającego całodobowej opieki sędziwego, chorego lub niepełnosprawnego członka rodziny w sytuacji, w której tej rodziny brak lub nie jest ona w stanie z tej funkcji się wywiązać.

Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy

Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Wsparcie w tej formie świadczone jest w ośrodkach interwencji kryzysowej. W roku 2019 na terenie województwa pomorskiego funkcjonowało w sumie 10 tego typu placówek.

Tabela 4. Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy w latach 2017-2019

lata	2017	2018	2019
liczba placówek	12	12	10
liczba miejsc	60	56	17
liczba osób korzystających	3 680	3 442	2 893

Źródło: MRPiPS 03R

Mieszkania chronione w tym treningowe i wspierane

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może być przyznany pobyt w mieszkaniu chronionym. W 2019 roku na terenie województwa funkcjonowało w sumie 59 mieszkań chronionych. W stosunku do roku 2018 liczba tych placówek zwiększyła się o 22. Zmiana wiąże się z wprowadzaniem w 2018 roku do ustawy o pomocy społecznej nowej kategorii - mieszkań chronionych wspieranych. Część z nich powstała w ramach programu „Za życiem”. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności nie-zbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla: osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi; osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.

Tabela 5. Mieszkania chronione w tym treningowe w latach 2017-2019

lata	2017	2018	2019
liczba placówek	34	37	59
liczba miejsc	136	163	236
liczba osób korzystających	117	165	238

Źródło: MRPiPS 03R

Placówki dla osób w kryzysie bezdomności

Według przeprowadzonego w 2019 roku (w nocy z 13 na 14 lutego) liczenia osób w kryzysie bezdomności, na terenie województwa pomorskiego przebywało w dniu liczenia 3 014 takich osób, co stanowi o 305 osób mniej (około 9%) w stosunku do stanu odnotowanego w poprzednim takim badaniu z 2017 roku. Jest to jednak zmiana trudna do interpretacji w związku z mobilnością osób w kryzysie bezdomności oraz z trudnością dotarcia do wszystkich osób przebywających poza instytucjami, w różnego rodzaju miejscach niemieszkalnych. Liczba placówek dla osób doświadczających bezdomności w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie w roku 2019 było ich w sumie 47 placówki, które dysponowały 1 756 miejscami. Ze schronienia w ww. placówkach w ubiegłym roku skorzystało w sumie 3 718 osób.

Tabela 6. Placówki dla osób doświadczających bezdomności w latach 2017-2019

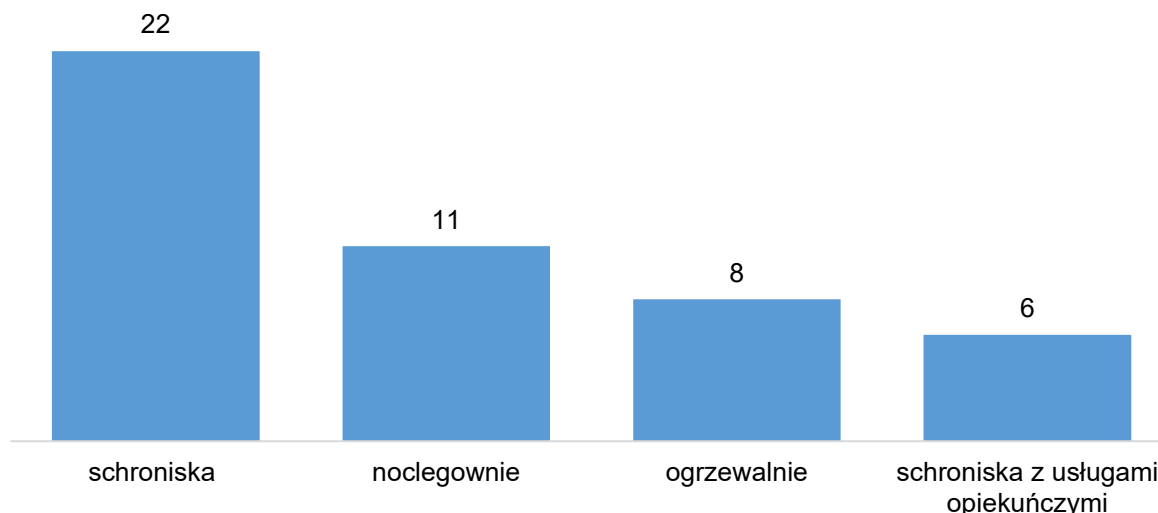
lata	2017	2018	2019
liczba placówek	41	47	47
liczba miejsc	1 854	1 881	1 756
liczba osób korzystających	2 745	3 590	3 718

Źródło: MRPiPS 03R

W celu zapewnienia schronienia osobom doświadczającym bezdomności na terenie województwa działają prowadzone bezpośrednio przez samorządy lub zlecone innym podmiotom: schroniska, noclegownie i ogrzewalnie. W 2018 roku do ustawy o pomocy społecznej wprowadzono nową kategorię placówek dla osób doświadczających bezdomności - schroniska z usługami opiekuńczymi. Może z nich korzystać także osoba oczekująca na umieszczenie w DPS. W sytuacjach nagłych przyznanie osobie bezdomnej tymczasowego schronienia w schronisku tego typu nie wymaga podpisania kontraktu socjalnego. W roku 2019 funkcjonowało 6 tego typu placówek na terenie całego województwa. Większość placówek zapewniających schronienie stanowiły schroniska – 22 placówki. Poza tym w roku ubiegłym na terenie całego województwa działało 11 noclegowni i 8 ogrzewalni.

Wykres 2. Placówki dla osób doświadczających bezdomności według typów w 2019 roku

Źródło: MRPiPS 03R

2.3. Przedszkola i żłobki

Opieka nad dzieckiem do 3 lat

Rośnie liczba miejsc opieki nad dziećmi do lat 3. W 2019 roku w regionie funkcjonowały 272 żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce, które oferowały łącznie 7,7 tys. miejsc, tj. o 30% więcej niż rok wcześniej. Najwięcej miejsc skoncentrowanych jest na terenie Gdańska, Gdyni, powiatu wejherowskiego, kartuskiego i gdańskiego. Dotychczasowe pozytywne trendy dotyczyły zarówno miast, jak i obszarów wiejskich. Mimo to, wskaźnik użłobkowania w 2019 roku był nadal niższy niż przeciętny w Polsce – liczba dzieci w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci do lat 3 osiągnęła wartość 84, przy 105 dla Polski.

Wychowanie przedszkolne

W ostatnich latach w regionie przybywało placówek wychowania przedszkolnego i miejsc, którymi one dysponują, co jest związane m.in. ze wsparciem działań związanych z upowszechnieniem edukacji przedszkolnej, w tym współfinansowanych ze środków UE. Liczba miejsc opieki nad dziećmi powyżej 3. roku życia rosła szybciej niż przeciętnie w kraju. W 2018 roku funkcjonowało 1 469 placówek wychowania przedszkolnego (tj. o 44 więcej niż rok wcześniej) oferujących 75,9 tys. miejsc (wzrost o 3,4 tys. w porównaniu do poprzedniego roku). Jednak, pomimo następującej poprawy, odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynoszący 86,5% był nadal jednym z najniższych w kraju, a dostęp do edukacji przedszkolnej cechował się znacznym zróżnicowaniem przestrzennym.

3. EKONOMIA SPOŁECZNA

W 2019 roku, w porównaniu do roku poprzedniego, wzrosła liczba podmiotów ekonomii społecznej. W regionie funkcjonowały 23 centra integracji społecznej (o 1 więcej niż rok wcześniej), 17 klubów integracji społecznej (o 5 więcej), 2 zakłady aktywności zawodowej, 72 spółdzielnie socjalne (o 2 więcej niż rok wcześniej) oraz 8 778 organizacji pozarządowych (o 358 więcej niż w 2018 roku), z których około 10% prowadziło działalność gospodarczą.

Tabela 7. Dane o podmiotach ekonomii społecznej

	2017	2018	2019
centra integracji społecznej	21	22	23
kluby integracji społecznej	12	12	17
zakłady aktywności zawodowej	2	2	2
spółdzielnie socjalne ⁴	62	64	72
organizacje pozarządowe ⁵	8 070	8 420	8 778

Źródło: Dane własne ROPS

3.1. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej – działania ROPS

Systemowe działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej podejmowane są w województwie pomorskim od roku 2011, kiedy to przystąpiono do diagnozy społeczno-gospodarczej województwa pod kątem ekonomii społecznej i rozpoczęto prace nad Planem działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013. W oparciu o powyższy Plan rozpoczął się proces budowania systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i jej otoczenia, a następnie programowania działań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w perspektywie finansowej 2014-2020. Dokumentem o charakterze operacyjnym, wskazującym potrzeby podmiotów ekonomii społecznej jest Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020.

W 2015 roku został powołany Uchwałą Nr 598/51/15 Zarządu Województwa Pomorskiego Pomorski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Pełni on funkcję doradczą-opiniującą Zarządu Województwa Pomorskiego w zakresie działań podejmowanych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Komitet zajmuje się również współpracą w zakresie organizacji i wdrażania przedsięwzięć zaplanowanych w ramach Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020, w tym: współpracą z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości na poziomie regionalnym oraz krajowym, współpracą w zakresie planowania i wdrażania inicjatyw edukacyjnych dotyczących ekonomii społecznej, monitorowaniem i upowszechnianiem pomorskich dobrych praktyk oraz opracowywaniem i konsultowaniem dokumentów strategicznych dotyczących przedsiębiorczości społecznej.

Jednym z działań Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej mającym na celu rozwój ekonomii społecznej w województwie pomorskim jest realizacja projektu pn.: *Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie*

⁴ Zarejestrowane w KRS

⁵ ok. 10 % NGO prowadzi działalność gospodarczą

pomorskim na lata 2019-2022. Projekt skupia się na działaniach dążących do prowadzenia skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej, poprzez szereg inicjatyw dostosowanych do poszczególnych odbiorców.

Dzięki realizacji projektu członkowie i członkinie PKRES podejmowali pracę nad wyznaczaniem kierunków rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim. Działania projektowe skupiały się również na współpracy instytucji pomocy i integracji społecznej, instytucji rynku pracy i OWES na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Podczas organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej spotkań poruszano kwestie m.in aktywizacji społeczno-zawodowej osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, w tym zadłużonych. Kontynuowano prace nad wdrażaniem Pomorskiego Modelu Współpracy na Rzecz Aktywizacji Społeczno-Zawodowej z punktu widzenia różnych instytucji.

3.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w województwie pomorskim swoim działaniem obejmują cztery subregiony: południowy, nadwiślański, słupski oraz metropolitalny. Wśród bogatego katalogu usług OWES przede wszystkim oferują: usługi prawne, marketingowe oraz księgowość. Prowadzą również doradztwo w szerokim zakresie, m. in. formalno-prawne, zawodowe, psychologiczne, biznesowe, personalne. Ofertę OWES uzupełniają specjalistyczne szkolenia adresowane do organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych, grup nieformalnych, osób indywidualnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. W roku 2019⁶ powstał Nadwiślański Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Dzierzgoniu prowadzony jest przez Regionalne Towarzystwo Inwestycyjne w Dzierzgoniu działające w partnerstwie ze Stowarzyszeniem na rzecz Oparcia Społecznego i Rozwoju PERSPEKTYWA oraz Stowarzyszeniem Wspierania Przedsiębiorczości w Malborku. Swym zasięgiem obejmuje subregion nadwiślański, w skład którego wchodzi powiaty: kwidzyński, malborski, starogardzki i sztumski.

W roku 2019 w województwie pomorskim funkcjonowały cztery ośrodki wsparcia ekonomii społecznej:

- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej „Dobra Robota”** swoim działaniem obejmuje subregion metropolitalny, prowadzony jest przez Partnerstwo sześciu podmiotów - liderem projektu jest Stowarzyszenie „Obszar Metropolitalny Gdańsk-Gdynia-Sopot”;
- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w Słupsku** swoim działaniem obejmuje subregion słupski;
- **Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej prowadzony przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Miasta i Gminy Debrno** swoim działaniem obejmuje subregion południowy;
- **Nadwiślański Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej** prowadzony jest przez Regionalne Towarzystwo Inwestycyjne w Dzierzgoniu swoim działaniem obejmuje subregion nadwiślański.

---

⁶ NOWES działalność rozpoczął 1 kwietnia 2019 roku.

3.3. Centra integracji społecznej

Centrum Integracji Społecznej to instytucja realizująca specjalistyczny program pracy z osobami wykluczonymi społecznie lub zagrożonymi wykluczeniem⁷. Zgodnie z ustawą o zatrudnieniu socjalnym przełamywanie izolacji społecznej i zawodowej odbywa się przy zastosowaniu form reintegracji zawodowej i społecznej. Odbudowywanie i podtrzymywanie u osób wykluczonych społecznie, zdolności do samodzielnego i efektywnego pełnienia ról społecznych oraz samodzielnego poruszania się po rynku pracy powinno prowadzić do zatrudnienia w różnych formach: u pracodawcy, samozatrudnienia - praca na własny rachunek lub w spółdzielni socjalnej.

Na koniec 2019 roku w województwie pomorskim funkcjonowały 23 Centra Integracji Społecznej. W tym też roku reintegrację społeczno - zawodową w pomorskich CIS rozpoczęły 882 osoby. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 1117 osób⁸, z powodzeniem ukończyło je 699 osób. Spośród uczestników zajęć 228 osób podjęło zatrudnienie, w tym 10 osób podjęło samodzielną działalność gospodarczą.

Tabela 8. Struktura uczestników CIS w latach 2017-2019

	osoby, które rozpoczęły zajęcia w latach			osoby, które ukończyły zajęcia w latach:		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
uczestnicy zajęć ogółem	977	836	882	607	717	699
osoby bezdomne	35	34	26	26	32	24
osoby uzależnione od alkoholu	113	119	140	64	90	65
osoby uzależnione od narkotyków	15	8	17	14	6	18
osoby chore psychicznie	28	41	42	24	25	42
osoby długotrwale bezrobotne	367	297	284	213	271	250
osoby zwalniane z zakładów karnych	19	12	15	10	10	14
uchodźcy realizujący indywidualny	1	0	0	0	0	1
osoby niepełnosprawne	210	207	178	111	174	152
inni	189	118	180	145	109	133

Źródło: Sprawozdania z działalności CIS

Uczestnicy zajęć CIS korzystali z usług reintegracji zawodowej i społecznej, w tym w formie warsztatów prowadzonych w ramach działalności wytwórczej, handlowej lub usługowej prowadzonej przez Centrum, na podstawie art. 9 ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

⁷ Art. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003r o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz.U.2019 poz. 217 ze zm.)

⁸ Źródło: Sprawozdania z działalności CIS

Tabela 9. Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w latach 2017-2019

rodzaj usługi	liczba uczestników zajęć		
	2017	2018	2019
warsztaty zawodowe: (z tego:)	766	1 189	1117
remontowy, budowlany, stolarski	171	84	136
hotelarski, gastronomiczny, piekarniczy	76	44	50
krawiecki	52	10	43
opiekuńczy	94	38	37
konserwatorski, porządkowy, ochrony	85	75	180
prac twórczych, handlowy	56	46	56
pielęgnacja terenów zielonych	83	67	58
inne warsztaty zewnętrzne u pracodawców	204	102	68
korzystanie z przekazywanych przez cis propozycji ofert pracy	929	977	869
zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności	723	574	419
zajęcia terapeutyczne	424	512	495
grupy wsparcia oraz grupy samopomocy	152	301	231
indywidualne poradnictwo psychologiczne lub terapeutyczne	1 068	949	924
grupy edukacyjne	273	301	296
szkolenia zawodowe prowadzone przez podmiot zewnętrzny	386	397	463

Źródło: Sprawozdania z działalności CIS

3.4. Kluby integracji społecznej

Klub Integracji Społecznej⁹ to jednostka organizacyjna, której celem jest realizacja działań umożliwiających udzielenie indywidualnym osobom oraz ich rodzinom pomocy: w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania, miejscu pobytu lub w miejscu pracy oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy.

Klub Integracji Społecznej to także jednostka organizacyjna udzielająca wsparcia dla integrowania się grup osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych, to jednostka pomagająca samoorganizować się jego członkom, podejmować przez nich wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. Warunkiem uczestnictwa w Klubie Integracji Społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego¹⁰.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 17 Klubów Integracji Społecznej. W roku 2019 w pomorskich KIS rozpoczęło zajęcia 586 osób, zajęcia ukończyło 268 osób. Spośród absolwentów 84 osoby podjęły zatrudnienie.

⁹ Art. 18 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (tj. Dz. U. 2019 poz. 217 ze zm.)

¹⁰ Art. 6 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz. 1508 ze zm.)

Tabela 10. Struktura uczestników KIS w latach 2018-2019

	osoby, które rozpoczęły zajęcia		osoby, które ukończyły zajęcia	
	2018	2019	2018	2019
uczestnicy zajęć ogółem	502	586	264	268
osoby długotrwale bezrobotne	95	118	44	80
osoby bezdomne	16	16	12	3
osoby uzależnione od alkoholu	45	15	36	11
osoby uzależnione od narkotyków	3	7	2	6
osoby chore psychicznie	51	44	30	30
osoby zwolnione z zakładu karnego	5	5	2	2
osoby niepełnosprawne	137	186	91	87
uchodźcy realizujący indywidualny	0	0	0	1
osoby bierne zawodowo	37	47	0	0
osoby zagrożone ubóstwem	208	0	157	4
samotnie wychowujący dzieci	13	23	0	0
osoby w wieku 60+	20	20	20	20

Źródło: Sprawozdanie z działalności Klubów Integracji Społecznej

Uczestnicy zajęć KIS korzystali z usług reintegracji społecznej (zajęcia edukacyjne i terapeutyczne, poradnictwo) oraz zawodowej (szkolenia zawodowe, doradztwo).

Tabela 11. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w latach 2018- 2019

usługi w ramach reintegracji społecznej	liczba uczestników 2018	liczba uczestników 2019
zajęcia terapeutyczne grupowe	37	376
zajęcia edukacyjne	291	437
poradnictwo prawne	251	99
poradnictwo psychologiczne	342	452
usługi w ramach reintegracji zawodowej	liczba uczestników 2018	liczba uczestników 2019
szkolenia zawodowe	6	248
doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia	8	220
doradztwo i szkolenie w zakresie prowadzenia	243	231

Źródło: Sprawozdanie z działalności Klubów Integracji Społecznej

3.5. Warsztaty terapii zajęciowej

Warsztat Terapii Zajęciowej¹¹ jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Rehabilitacja zawodowa i społeczna odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania: umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, psychofizycznych sprawności oraz

¹¹ Art. 10a, 10b ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (tj. Dz.U 2018, poz. 511 ze zm.)

podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy.

Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonuje 48 warsztatów terapii zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 913 osób. Warsztaty funkcjonują w większości pomorskich powiatów, brak ich jest jedynie w Sopocie. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w zajęciach 6. warsztatów terapii zajęciowej uczestniczy w sumie 246 osób. W sumie w 2019 roku pomorskie samorządy przeznaczyły na funkcjonowanie WTZ ponad 34 mln zł.

Tabela 12. Dane dot. warsztatów terapii zajęciowej wg. powiatów

lp.	powiat	liczba WTZ	liczba uczestników zajęć	kadra	roczny koszt prowadzenia w mln zł
1	bytowski	1	30	9	0,60
2	chojnicki	3	165	63	3,18
3	człuchowski	1	40	12	0,80
4	gdański	4	146	69	2,92
5	kartuski	3	131	39	2,68
6	kościerski	1	65	12	0,80
7	kwidzyński	2	89	35	1,68
8	łęborski	1	30	9	0,60
9	m. Gdańsk	6	246	79	4,90
10	m. Gdynia	4	138	42	2,77
11	m. Słupsk	2	94	30	1,89
12	m. Sopot	0	0	0	0,00
13	malborski	2	40	17	0,72
14	nowodworski	3	66	26	1,31
15	pucki	1	50	15	1,01
16	słupski	1	50	22	0,51
17	starogardzki	4	189	75	3,60
18	sztumski	2	76	25	1,54
19	tczewski	3	80	32	1,61
20	wejherowski	4	188	63	1,32
razem		48	1 913	674	34,46

Źródło: OZPS

3.6. Zakłady aktywności zawodowej

Zakład Aktywności Zawodowej tworzy możliwości rozwoju zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych i przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tych osób. Praca w ZAZ stanowi dla osób niepełnosprawnych nie tylko źródło utrzymania, lecz przede wszystkim sposób rehabilitacji i integracji ze społeczeństwem. Statutowym zadaniem ZAZ jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Program przysposobienia społeczno – zawodowego obejmuje dwa obszary: strefę rehabilitacyjno – społeczną oraz gospodarczo – zawodową.

Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują dwa Zakłady Aktywności Zawodowej, w Czarnem (od 2007 roku) i w Sztumie (od 2005 roku). ZAZ w Czarnem prowadzi działalność

usługową o profilu: usług pralniczych, gastronomii, gospodarczo – technicznych (dozorowanie, utrzymywanie czystości, pielęgnacja zieleni, konserwacja, usługi konserwacyjne, serwis tachografów samochodowych). Zatrudnia 45 osób niepełnosprawnych, w tym 21 z umiarkowanym oraz 24 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 73% stanowią osoby w wieku 30 – 50 lat, 20% stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią prawie 7%.

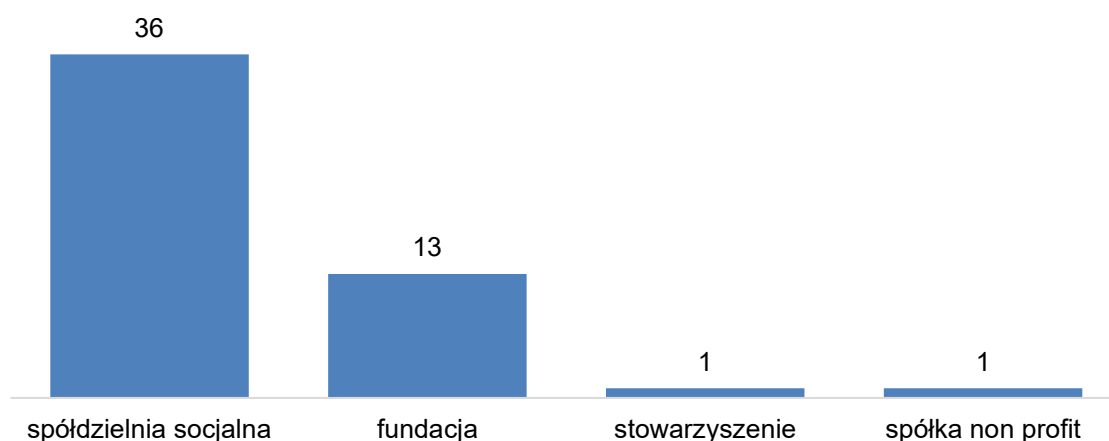
ZAZ w Sztumie prowadzi działalność wytwórczo - usługową o profilu: stolarstwo, gastronomia i usługi papiernicze. Zatrudnia 70 osób niepełnosprawnych, w tym 31 z umiarkowanym oraz 39 ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Spośród wszystkich zatrudnionych 51% stanowią osoby w wieku powyżej 50 lat, osoby w wieku 30 – 50 lat stanowią 40%, natomiast osoby w wieku poniżej 30 lat stanowią prawie 9%.

3.7. Przedsiębiorstwa społeczne

Przedsiębiorstwo społeczne to specyficzny typ podmiotu gospodarczego, w działalności którego na pierwszy plan wysuwają się nie zyski i ich maksymalizacja, lecz cele społeczne. Przedsiębiorstwa społeczne działają pod postacią różnych form prawnych: spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń, fundacji, spółek non-profit. Łączy je jedno - wszelkie nadwyżki związane z prowadzeniem działalności są w takich organizacjach inwestowane w realizację celów, takich jak integracja społeczna i zawodowa członków przedsiębiorstwa, czy działania na rzecz społeczności lokalnej.

Według danych zbieranych przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej na terenie województwa pomorskiego (stan na grudzień 2019) funkcjonowało w sumie 51 przedsiębiorstw społecznych (36 spółdzielni socjalnych, 13 fundacji, 1 stowarzyszenie, 1 spółka non profit).

Wykres 3. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych

Źródło: Lista przedsiębiorstw społecznych

Przedsiębiorstwa te działają w następujących branżach: usługi komunalne, gastronomia i catering (na które składa się również przetwórstwo żywności, jak w pieki chleba, produkcja lodów rzemieślniczych i browarnictwo), usługi socjalne, budownictwo, handel i usługi, edukacja i kultura, usługi upcyklingowe, IT, motoryzacja, rekreacja, turystyka i zakwaterowanie,

poligrafia, przesyłki kurierskie i pocztowe, przemysł i produkcja oraz pozostałe usługi (wypożyczanie sprzętu, usługi pralnicze, obsługa parkingów, krawiectwo, transport i wydawanie gazetki).

Wykres 4. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim

Źródło: Lista przedsiębiorstw społecznych

3.8. Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnie socjalne działają na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach socjalnych¹², gdzie wskazano, iż ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Spółdzielnia socjalna to podmiot gospodarczy, łączący w sobie cechy przedsiębiorstwa oraz organizacji pozarządowej. Cechą odróżniającą spółdzielnię socjalną od spółki jest przede wszystkim pierwszeństwo celów społecznych nad maksymalizacją zysku. Spośród wszystkich spółdzielni socjalnych zarejestrowanych w województwie pomorskim 24% funkcjonuje w Gdańsku, Gdyni i Sopocie.

Niepokojącym zjawiskiem jest trudność w utrzymaniu trwałości funkcjonowania spółdzielni socjalnych zarówno pod względem ekonomicznym jak i organizacyjnym. Z danych zebranych podczas badania oceny efektywności działania spółdzielni socjalnych na pomorskim rynku pracy w zakresie aktywizacji społeczno-zawodowej osób biernych zawodowo wynika, że spośród wszystkich zarejestrowanych w KRS pomorskich spółdzielni socjalnych 23% jest w trakcie likwidacji lub nie funkcjonuje. Zwłaszcza spółdzielnie socjalne osób fizycznych wymagają znacznego wsparcia ze strony OWES lub PUP. Na szesnaście powiatów województwa pomorskiego obecnie w czternastu z nich zarejestrowana jest minimum jedna spółdzielnia socjalna. Aktualnie funkcjonują o 4 spółdzielnie socjalne więcej, niż w 2018 roku.

¹²Dz. U. Nr 2018 poz. 1205.

Najwięcej spółdzielni zarejestrowanych jest na terenie powiatów: chojnickiego – 8 i kartuskiego – 8.

Tabela 13. Liczba funkcjonujących spółdzielni socjalnych w powiatach

lp.	powiat	15/01/2014	27/05/2019	05/05/2020
1.	bytowski	1	3	3
2.	chojnicki	5	7	8
3.	człuchowski	0	5	7
4.	gdański	0	3	3
5.	kartuski	4	8	8
6.	kościerski	1	2	1
7.	kwidzyński	4	2	2
8.	łęborski	0	0	0
9.	m. Gdańsk	4	4	6
10	m. Gdynia	6	6	7
11.	m. Słupsk	1	5	4
12.	m. Sopot	1	5	4
13.	malborski	0	1	1
14.	nowodworski	1	2	2
15.	pucki	0	2	3
16.	słupski	2	6	6
17.	starogardzki	0	0	0
18.	sztumski	0	1	2
19.	tczewski	1	1	2
20.	wejherowski	2	1	2
	razem	33	64	68

Źródło: ems.ms.gov.pl

4. SENIORZY

Pomimo najkorzystniejszego spośród wszystkich województw indeksu starości oraz wysokiego poziomu przyrostu naturalnego na tle kraju, również województwo pomorskie dotyka zjawisko starzenia się społeczeństwa. Obecnie już 20,0 % mieszkańców osiągnęło wiek poprodukcyjny. GUS prognozuje natomiast, że w 2050 roku najstarsze demograficznie będą dwa województwa – opolskie i świętokrzyskie, gdzie liczba osób 60+ oscylować będzie ok. 40% populacji regionu, zaś najmłodszym demograficznie będzie województwo pomorskie¹³.

Budowanie polityki społecznej wobec osób starszych w województwie pomorskim nie ogranicza się jedynie do działań wizerunkowych. Tworzone jest w partnerstwie instytucji samorządowych, rządowych oraz organizacji pozarządowych w obszarze działań związanych z troską o uczestnictwo w życiu społecznym osób starszych, kształtowaniem ich pozytywnego wizerunku oraz wspieraniem wszelkich form aktywności, tworzeniem warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, czy też kwestii dotyczących ochrony zdrowia, integracji międzypokoleniowej, zapobieganiu przemocy i zaniedbaniom wobec seniorów.

4.1. Działania Samorządu Województwa Pomorskiego dedykowane seniorom

Zarząd Województwa Pomorskiego ogłasza rokrocznie otwarte konkursy ofert na realizację zadań publicznych dla organizacji pozarządowych na działania na rzecz seniorów i środowisk kombatanckich. W 2019 roku 8 organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów otrzymało wsparcie finansowe w kwocie 58 980,00 zł. Dofinansowano działania o charakterze ponadlokalnym następujących organizacji pozarządowych:

1. Stowarzyszenie „Aktywny Puck” - na aktywizację, integrację seniorów, utrzymanie sprawności intelektualnej, rozwijanie pasji i zainteresowań 210 seniorów z powiatu puckiego, wejherowskiego i Gdyni – zadanie „AKTYWNI SENIORZY” w kwocie 5.000zł.
2. Stowarzyszenie Rumski Uniwersytet Trzeciego Wieku na zwiększenie aktywności społecznej 110 seniorów z Rumi, Gdyni i powiatu słupskiego – zadanie "Akademia Seniorów w Rumi" w kwocie 12.980zł.
3. Stowarzyszenie na 102 na przybliżenie problematyki senioralnej lokalnej społeczności, utworzenie mapy problemów, współpracę z Radami Seniorów, integrację środowiska seniorów (190 osób) z powiatu lęborskiego, Gdańska i Rad Seniorów – zadanie „Starość w Lęborku. Radość ?” w kwocie 6.000zł.
4. Uniwersytet Trzeciego Wieku Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku na popularyzację aktywnego stylu życia, aktywizację społeczną osób starszych, poprawę samopoczucia psychofizycznego, pozyskanie osób starszych dla aktywnego stylu życia dla 200 Osób 60+ z Trójmiasta i UTW – zadanie „Seniorada - Aktywni razem na lata 2019” w kwocie 3.000 zł.
5. Stowarzyszenie "Przyszłość Regionu" przy Szkole Podstawowej w Łebieńskiej Hucie na kreowanie pozytywnego postrzegania starości, wspieranie wszelkich form aktywności społecznej dla 100 seniorów z powiatu wejherowskiego i kartuskiego – zadanie „Tematyczne wieczorki integracyjne” w kwocie 2.000zł.
6. Fundacja Barbary Średniawy - przygotowanie i przeprowadzenie II Edycji Olimpiady Wiedzy Obywatelskiej „Senior Obywatel” im. Prezydenta Pawła Adamowicza dla 400 seniorów z 12 powiatów w kwocie 20.000 zł.

¹³ Prognoza ludności na lata 2014-2050, GUS, Warszawa 2014, tabl. 24.

7. Regionalne Centrum Wolontariatu w Słupsku - utworzenie Klubu Aktywnego Seniora dla 30 seniorów z powiatu chojnickiego i Gdańska w kwocie 6.000 zł
8. Fundacja Edukacji i Działań Społecznych "Senior w kulturze" dla 24 seniorów z powiatu kartuskiego, kościerskiego, gdańskiego w kwocie 5.000 zł.

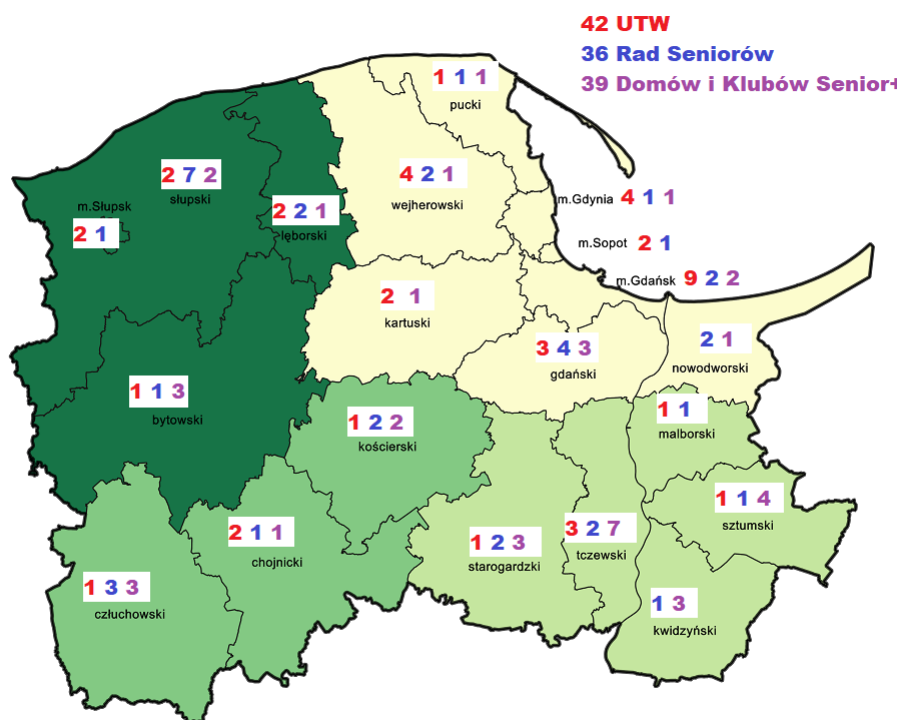
W 2019 zainaugurowano z inicjatywy Samorządu Województwa Pomorskie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku w celu wzmocnienia 42 UTW oraz wsparcia w tworzeniu kolejnych miejsc poprzez zapewnienie pakietu niezbędnych informacji.

Województwo poprzez działania animacyjne i doradcze promuje powstawanie gminnych rad seniorów o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym, które od 2013 roku powstają na mocy art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Rady Seniorów funkcjonują już w 36 pomorskich gminach. Pomorskie Forum Rad Seniorów od października 2016 roku skupia przedstawicieli funkcjonujących na terenie województwa pomorskiego rad seniorów. Spotkania odbywają się 2-3 razy w roku z udziałem zaproszonych ekspertów oraz reprezentantów jednostek samorządu terytorialnego (również tych gdzie dopiero planowane jest utworzenie rady seniorów) i organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów (najczęściej są to przedstawiciele uniwersytetów trzeciego wieku).

Samorząd Województwa podejmuje działania informacyjno-edukacyjne, wspólnie z Dziennikiem Bałtyckim oraz Gazetą Wyborczą organizując dla seniorów z województwa pomorskiego konferencje tematyczne. Konferencje dedykowane są tematom: bezpieczeństwo, finanse, zdrowie, aktywność. Seniorzy otrzymują bezpłatny dodatek „Strefa Seniora” oraz możliwość skorzystania z badań profilaktycznych. Konferencje odbywały się subregionalnie (Kartuzy, Malbork, Wejherowo, Człuchów, Słupsk). W każdej z konferencji uczestniczy kilkuset seniorów z terenu województwa pomorskiego. Konferencja w Malborku połączona była z wręczeniem nagrody w Konkursie „Pomorskie dla Seniora” laureatom z powiatu malborskiego.

Aktywne uczestnictwo osób starszych w życiu społeczności zwiększa szansę uniknięcia samotności, izolacji społecznej i wykluczenia. Aktywność osób starszych w województwie pomorskim wydaje się stosunkowo wysoka na tle kraju, o czym może świadczyć znaczna liczba Uniwersytetów Trzeciego Wieku (42), Domów (15) i Klubów Senior+ (24), Klubów i miejsc spotkań dla seniorów (416). Liczba takich klubów systematycznie wzrasta od 257 w roku 2013 do planowanych 427 w roku 2020.

Mapa 1. Infrastruktura społeczna dla Seniorów

Źródło: Opracowanie własne

4.2. Uniwersytety Trzeciego Wieku

Uniwersytety Trzeciego Wieku pełnią rolę ważnych centrów kulturalno-edukacyjnych dla osób starszych. Umożliwiają seniorom nie tylko aktualizację wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności, ale także aktywne uczestnictwo w życiu społeczności lokalnych. UTW stają się coraz bardziej powszechną formą aktywizacji seniorów. Funkcjonują cztery typy Uniwersytetów Trzeciego Wieku: działające w strukturach wyższej uczelni, powołane przez organizacje pozarządowe, działające przy domach kultury, bibliotekach, Wędrowny Uniwersytet Ludowy dla Seniorów.

Obecnie w województwie pomorskim działają 42 UTW. Działania UTW można podzielić na związane z ofertą dydaktyczną i pozostałe. Oferta dydaktyczna ma formę wykładów lub innych zajęć (grupy, warsztaty, kursy, koła zainteresowań). Różnorodność tematyczna zajęć jest znaczna: pewne tematy powtarzają się na wielu uniwersytetach, ale niektóre są specyficzne. Ponadto uniwersytety organizują imprezy i wydarzenia. Najpopularniejszymi tematami wykładów są: medycyna i zdrowie. Powszechne są również: historia, turystyka, geografia i wiedza o religii i kulturze, literatura, psychologia.

Zajęcia inne niż wykłady odbywają się na prawie wszystkich UTW aktywnie angażując słuchaczy. Zajęcia są regularne (np. cotygodniowe) lub cyklicznie (np. kilka spotkań na dany temat), uczestniczy w nich mniejsza liczba słuchaczy niż w wykładach. Niektóre z zajęć są dodatkowo płatne. Nadal najbardziej popularne są kursy komputerowe i językowe, ponadto zajęcia sportowe i ruchowe, sekcje plastyczne i turystyczne. Sport i turystyka, a także zajęcia artystyczne to mocne strony wielu uniwersytetów. Z dużym zainteresowaniem spotyka się

praktyczne poradnictwo – zajęcia prowadzone przez praktyków i specjalistów, np. prawnika, notariusza, policjanta, farmaceutę, rzecznika praw konsumentów. Często instytucje publiczne (policja, straż miejska,) dbając o bezpieczeństwo seniorów, organizują w UTW prelekcje / prezentacje np. jak uniknąć oszustw „na wnuczka” oraz szkolenia z samoobrony, czy na temat niechcianych zakupów, zawierania pochopnie umów bez czytania treści ze zrozumieniem. Wzrastająca liczba seniorów – wolontariuszy powoduje, że coraz więcej UTW decyduje się na utworzenie sekcji wolontariatu.

Tabela 14. Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach

lp.	powiat	liczba UTW
1.	bytowski	1
2.	chojnicki	2
3.	człuchowski	1
4.	gdański	3
5.	kartuski	2
6.	kościerski	1
7.	kwidzyński	0
8.	łęborski	2
9.	m. Gdańsk	9
10.	m. Gdynia	4
11.	m. Słupsk	2
12.	m. Sopot	2
13.	malborski	1
14.	nowodworski	0
15.	pucki	1
16.	słupski	2
17.	starogardzki	1
18.	sztumski	1
19.	tczewski	3
20.	wejherowski	4
razem		42

Źródło: Opracowanie własne

4.3. Rady Seniorów

W 2019 roku wzrosła do 36 liczba gmin w województwie pomorskim, które utworzyły ciało o charakterze konsultacyjnym, doradczym i inicjatywnym - gminną radę seniorów, tym samym 29% pomorskich gmin posiada Radę Seniorów. Największy odsetek Rad Seniorów posiadają miasta na prawach powiatu (100%), najmniejszy gminy wiejskie (17%) - jedynie 14 Rad Seniorów zostało powołanych wśród 81 gmin wiejskich. Rady Seniorów powołano w 61% gmin miejskich (11 spośród 19) oraz w 35% gmin miejsko – wiejskich (7 spośród 20).

Nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym (11 X 2013) wprowadziła zapis pozwalający na tworzenie Rad Seniorów. Wprawdzie Rady Seniorów (Rady ds. Seniorów) funkcjonowały w już wcześniej – np. pierwsza w Polsce Rada ds. Seniorów w Gdyni, ale nie były osadzone w obowiązujących przepisach prawa. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym „gmina sprzyja solidarności międzypokoleniowej oraz tworzy warunki do pobudzania aktywności obywatelskiej osób starszych w społeczności lokalnej”. Zapis ten odnosi się bezpośrednio do jednego z kierunków działań określonych w dokumencie przyjętym uchwałą nr 161 Rady

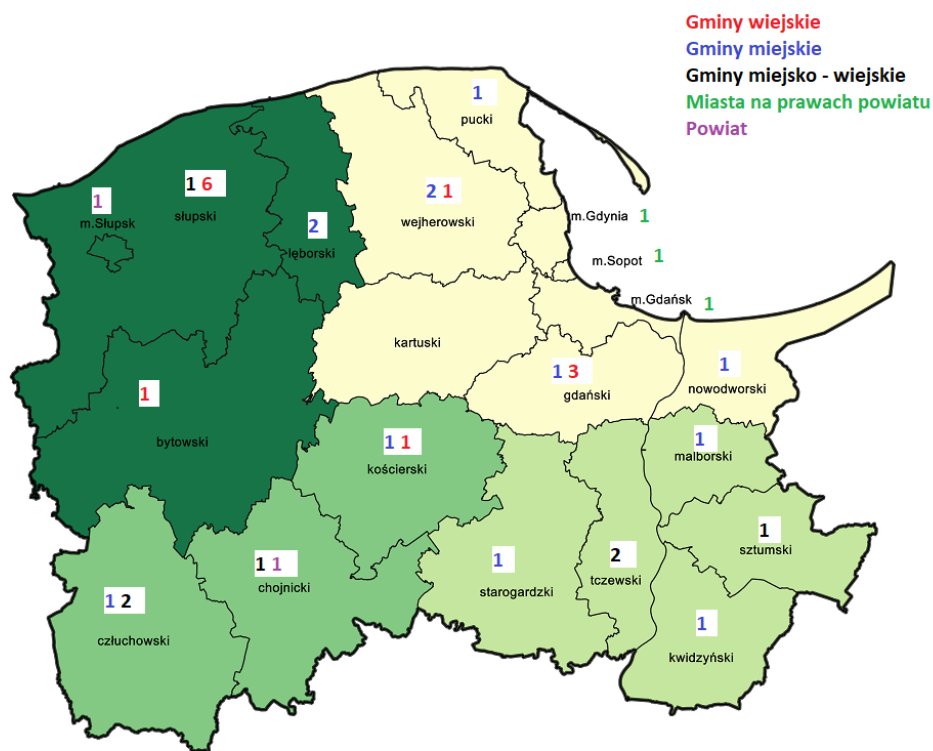
Ministrów z 26 października 2018 roku „Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO - UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ”, którym jest wspieranie funkcjonowania i rozwoju organizacji zrzeszających osoby starsze, gminnych rad seniorów i innych form partycypacji społecznej i przedstawicielstwa osób starszych.

Rady seniorów, zgodnie z ustawą mogą powstawać z inicjatywy własnej Rady Gminy lub też „na wniosek zainteresowanych środowisk”. Mają one charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny.

Spośród 36 działających w województwie pomorskim Rad Seniorów 34 zostały powołane uchwałą Rady Gminy na podstawie art. 5c ustawy o samorządzie gminnym. Statuty tych Rad oraz akty powołujące są opublikowane w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego. Dwie Rady zostały powołane Zarządzeniem na podstawie art 5 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz art. 30.1 ustawy o samorządzie gminnym. W województwie pomorskim funkcjonuje jedna Powiatowa Rada Seniorów (powiat chojnicki).

Niewątpliwym liderem w zakresie obywatelskości seniorów jest powiat słupski. W powiecie tym 70% samorządów gminnych korzysta ze wsparcia rady seniorów w realizacji polityki senioralnej. W kilku gminach trwają prace nad utworzeniem takiego organu. Mapa poniżej prezentują szczegóły dotyczące rad seniorów w województwie pomorskim.

Mapa 2. Rady seniorów w województwie pomorskim

Źródło: Opracowanie własne

4.4. Dzielne Domy i Kluby Senior+

Program Wieloletni SENIOR+ na lata 2015-2020 adresowany jest do nieaktywnych zawodowo osób w wieku 60+. W Dziennym Domu Senior+ można spędzić co najmniej 8 godzin dziennie od poniedziałku do piątku. Znajdują się w nim pomieszczenia m.in. do wspólnych spotkań, gotowania, ćwiczeń i relaksu. Przykładowe usługi oferowane w Dziennym Domu Senior+: usługi socjalne, w tym posiłek, edukacyjne, kulturalno-oświatowe, aktywności ruchowej lub kinezyterapii, sportowo-rekreacyjne, aktywizujące społecznie (w tym wolontariat międzypokoleniowy) oraz terapia zajęciowa. Działalność Klubu Senior+ polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i wolontariatu na rzecz innych. Klub Senior+ ze względu na elastyczność funkcjonowania pozwala na lepsze dostosowanie do potrzeb seniorów o wyższym stopniu samodzielności.

Program Senior+ wspiera seniorów poprzez dofinansowanie działań jednostek samorządu terytorialnego. W latach 2015 – 2019 w województwie pomorskim 31 gmin otrzymało dofinansowanie z budżetu państwa na utworzenie i funkcjonowanie 15 Dziennych Domów oraz 24 Klubów Senior+.

Na działania programu przeznaczono 340 mln zł, z tego 80 mln zł w 2019 roku Jednostka samorządu terytorialnego może uzyskać jednorazowe wsparcie finansowe na utworzenie lub wyposażenie placówki w wysokości do 80% całkowitego kosztu realizacji zadania, które nie może być wyższe niż 300 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 150 tys. zł w przypadku Klubu Senior+, z tym że wysokość środków finansowych z budżetu państwa przeznaczonych w ramach powyżej wskazanej kwoty na przebudowę lub remont pomieszczeń lub budynku nie może być wyższa niż 250 tys. zł w przypadku Dziennego Domu Senior+ oraz 125 tys. zł w przypadku Klubu Senior+. Natomiast jednorazowa kwota dotacji przeznaczona na wyposażenie Dziennego Domu Senior+ nie może być wyższa niż 80 tys. zł, a w przypadku Klubu Senior+ nie może być wyższa niż 25 tys. zł.

Program zapewnia funkcjonowanie już istniejących placówek. Dofinansowaniu z budżetu państwa w każdym roku kalendarzowym, w trybie konkursowym mogą podlegać działania związane z bieżącym utrzymaniem placówki. Rocznie kwota dofinansowania na działalność bieżącą placówek uruchomionych w ramach Programu wynosić będzie miesięcznie na utrzymanie jednego miejsca nie więcej niż 300 zł w Dziennym Domu Senior+ oraz nie więcej niż 200 zł w Klubie Senior+.

Obecnie w województwie pomorskim 15 Domów i 24 Kluby Senior+ dysponują łącznie 850 miejscami dla osób powyżej 60 roku życia. W tabeli poniżej pełna lista Domów i Klubów Senior+ w województwie pomorskim.

Tabela 15. Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim

lp.	gmina	powiat	dom/ klub	liczba uczestników
1	Czarna Dąbrówka	bytowski	klub	40
2	Parchowo	bytowski	klub	16
3	Tuchomie	bytowski	dom	15
4	Czersk	chojnicki	dom	20

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2019

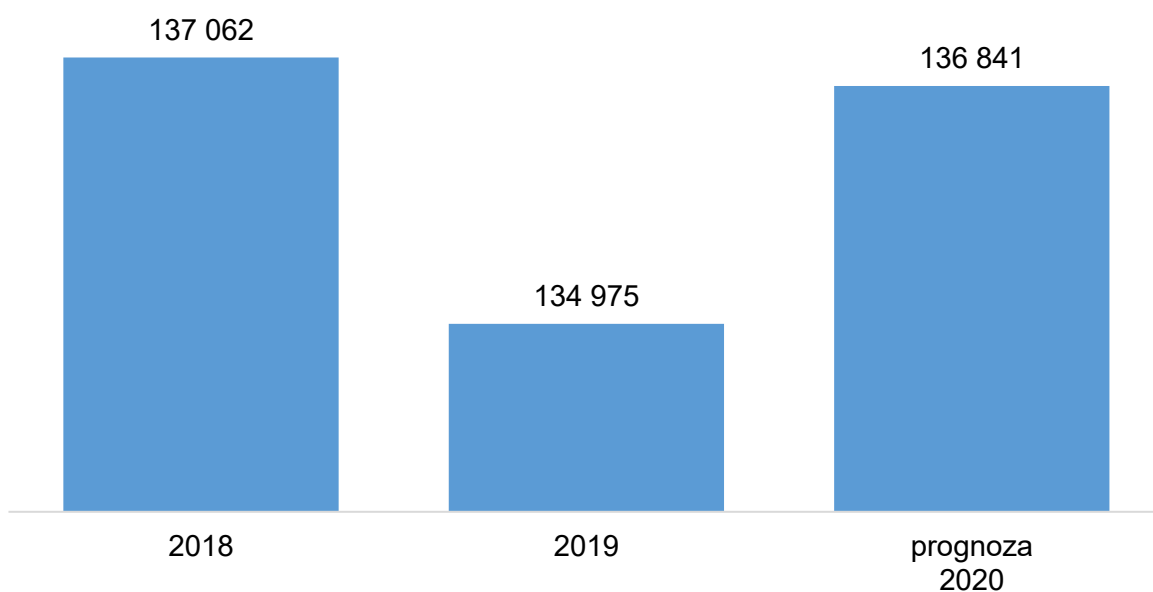
lp.	gmina	powiat	dom/ klub	liczba uczestników
5	Człuchów	człuchowski	klub	15
6	Koczała	człuchowski	klub	20
7	Rzeczenica	człuchowski	klub	15
8	Gdańsk	m. Gdańsk	dom	15
9	Gdańsk	m. Gdańsk	dom	30
10	Kolbudy	gdański	klub	15
11	Kolbudy	gdański	klub	15
12	Przywidz	gdański	klub	20
13	Gdynia	m. Gdynia	klub	40
14	Chmielno	kartuski	klub	15
15	Kościerzyna	kościerski	dom	15
16	Stara Kiszewa	kościerski	dom	15
17	Kwidzyn	kwidzyński	dom	25
18	Ryjewo	kwidzyński	dom	30
19	Sadlinki	kwidzyński	klub	30
20	Wicko	łęborski	klub	30
21	Nowy Dwór Gdański	nowodworski	klub	20
22	Puck	pucki	dom	20
23	Słupsk	m. Słupsk	klub	29
24	Smołdzino	słupski	klub	15
25	Skarszewy	starogardzki	dom	30
26	Skarszewy	starogardzki	klub	20
27	Starogard Gdański	starogardzki	dom	30
28	Dzierzgoń	sztumski	dom	25
29	Dzierzgoń	sztumski	klub	25
30	Mikołajki Pomorskie	sztumski	klub	20
31	Sztum	sztumski	klub	30
32	Morzeszczyn	tczewski	klub	20
33	Pelplin	tczewski	dom	15
34	Pelplin	tczewski	dom	15
35	Pelplin	tczewski	klub	15
36	Pelplin	tczewski	klub	15
37	Tczew	tczewski	dom	25
38	Tczew	tczewski	klub	30
39	Reda	wejherowski	klub	15
	razem			850

Źródło: Opracowanie własne, www.mpips.gov.pl/bip/ogloszenia-i-wykazy dostęp: 10.05.2019 roku

5. DANE O KORZYSTAJĄCYCH Z POMOCY I WSPARCIA

W rozdziale zawarte są informacje o osobach i rodzinach, którym udzielono pomocy społecznej¹⁴ zarówno w formie pieniężnej jak i niepieniężnej. W 2019 roku pomocy i wsparcia udzielono w sumie **134 975 osobom**. Były to osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w ośrodku pomocy społecznej, miejskim ośrodku pomocy społecznej lub powiatowym centrum pomocy rodziny na podstawie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, z wyłączeniem ustawy o świadczeniach rodzinnych. W liczbie tej uwzględniono także osoby, które uzyskały pomoc udzielaną na podstawie innych przepisów, np. pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego, ale wyłącznie w tym przypadku, gdy pomocy tej udziela się bezpośrednio w ośrodku pomocy społecznej / miejskim ośrodku pomocy społecznej / powiatowym centrum pomocy rodzinie.

Wykres 5. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w latach 2018-2019 oraz prognoza na rok 2020

Źródło: OZPS

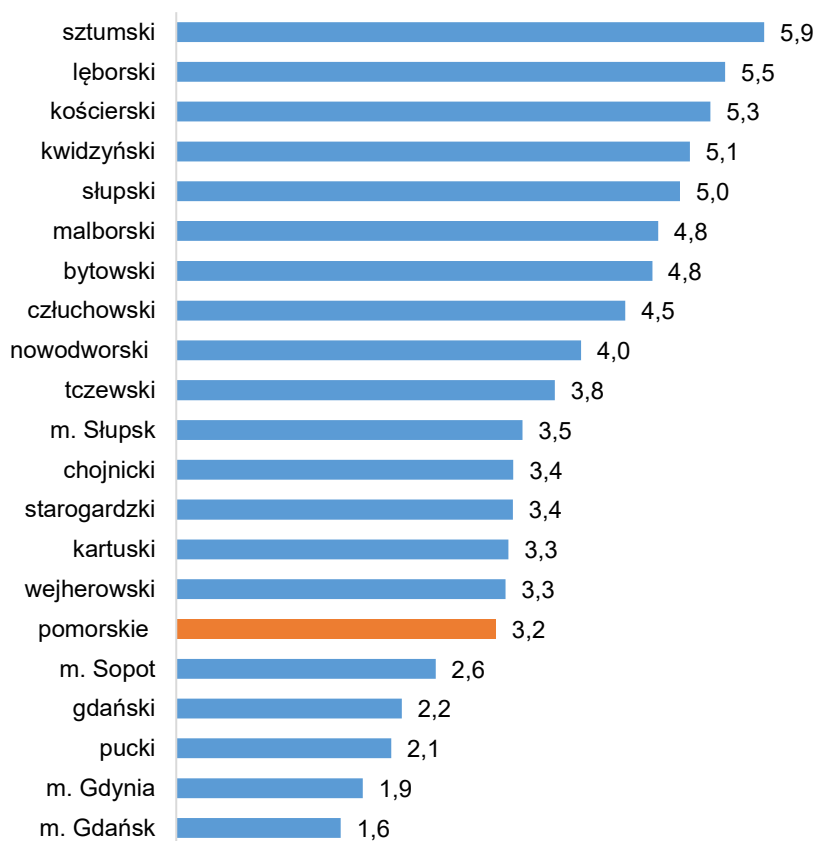
Pomocą w formie świadczeń (zarówno pieniężnych i jak i niepieniężnych) w 2019 roku objętych zostało 76 000 osób. W sumie było to 54 013 rodzin, w których liczba osób wyniosła razem 117 866.

¹⁴ Art. 36 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (tj. Dz. U. 2018 poz.1508 ze zm.)

Tabela 16. Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia

	2018	2019	prognoza 2020
liczba osób	81 930	76 000	77 482
– w tym: osoby długotrwale korzystające	45 958	42 725	42 798
liczba rodzin	56 629	54 013	54 461
liczba osób w rodzinach	127 697	117 866	118 811

Źródło: OZPS

Wykres 6. Wskaźnik deprivacji lokalnej wg. powiatów (%)¹⁵

Źródło: OZPS

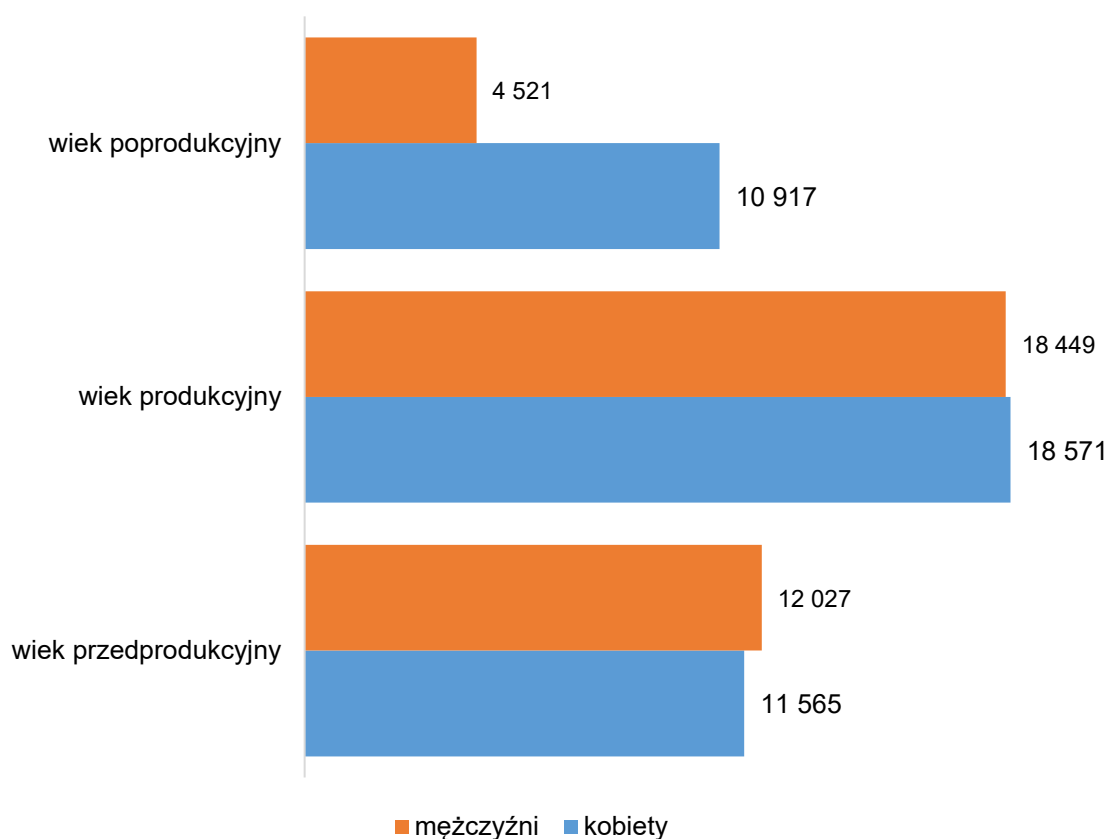
Osoby, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej stanowiły 3,2% ogólnej liczby ludności województwa. Tym samym odnotowano spadek o 0,2 pp. wskaźnika deprivacji lokalnej - czyli odsetka osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności. Wskaźnik ten najwyższy poziom osiągał w powiecie sztumskim – 5,9%. Wysoką wartość wskaźnik ten osiągnął również w powiatach: lęborskim – 5,5%, kościerskim – 5,3%, kwidzyńskim – 5,1%. Najniższe wartości wskaźnik ten osiągnął na obszarze aglomeracji trójmiejskiej tj. w Gdańsku – 1,6%, w Gdyni – 1,9%, w powiatach: puckim – 2,1%, gdańskim – 2,2% oraz w Sopocie – 2,6%.

¹⁵ Wskaźnik oznacza odsetek osób, którym udzielono świadczenia z pomocy społecznej w liczbie ludności. Wskaźnik został przedstawiony wg. powiatów. Na wykresie na czerwono oznaczono wartość wskaźnika dla województwa pomorskiego.

Większość osób, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej stanowiły osoby, które uzyskały pomoc w formie świadczenia pieniężnego. Jak wynika z danych przekazanych przez gminy i powiaty w sprawozdaniu MRPiPS 03R w centralnej aplikacji statystycznej osoby takie stanowiły 56% wszystkich świadczeniobiorców. Osoby, którym udzielono pomocy w formie niepieniężnej stanowiły 53,2%¹⁶.

Wśród beneficjentów pomocy społecznej w roku 2019 w województwie pomorskim dominowały osoby w wieku produkcyjnym, w sumie było ich 37 020 (48,7%). Osób w wieku przedprodukcyjnym było 23 592 (31,0%) a w wieku poprodukcyjnym natomiast 15 438 (20,3%). Poniżej na wykresie zaprezentowano szczegółowo liczbę beneficjentów pomocy społecznej wg. grup wiekowych oraz w podziale na płeć.

Wykres 7. Beneficjenci pomocy społecznej wg. grup wiekowych¹⁷

Źródło: OZPS

5.1. Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej

Podstawą przyznania świadczeń pieniężnych jest spełnianie kryterium dochodowego, które wynosiło dla osoby samotnie gospodarującej 701 zł natomiast dla osoby w rodzinie 528 zł. Za dochód uważa się sumę miesięcznych przychodów z miesiąca poprzedzającego złożenie wniosku lub w przypadku utraty dochodu z miesiąca, w którym wniosek został złożony, bez

¹⁶ Osoby, którym przyznano świadczenia w formie świadczeń pieniężnych i niepieniężnych nie sumują się ponieważ każdy beneficjent mógł skorzystać jednocześnie z obu rodzajów pomocy.

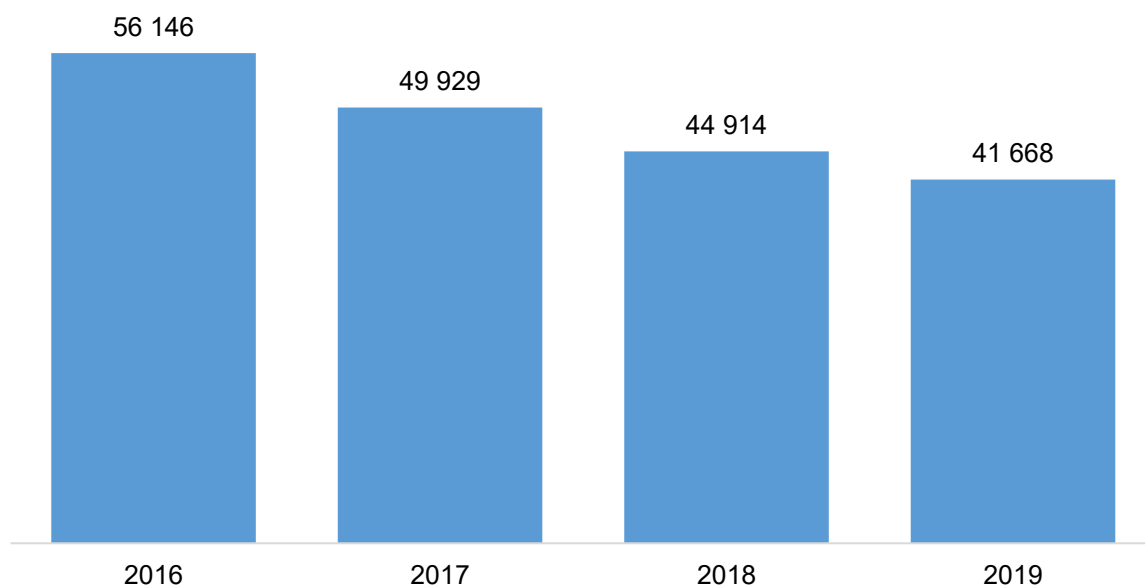
¹⁷ Wiek produkcyjny: kobiety w wieku 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lat; Wiek poprodukcyjny: kobiety w wieku 60 i więcej, mężczyźni 65 i więcej.

względu na tytuł i źródło ich uzyskania, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, pomniejszoną o miesięczne obciążenie podatkiem dochodowym od osób fizycznych, składki na ubezpieczenia zdrowotne określone w przepisach o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia oraz ubezpieczenia społeczne określone w odrębnych przepisach, a także kwotę alimentów świadczonych na rzecz innych osób. Do dochodu nie wlicza się jednorazowego pieniężnego świadczenia socjalnego, zasiłku celowego, pomocy materialnej mającej charakter socjalny albo motywacyjny, przyznawanej na podstawie przepisów o systemie oświaty, wartości świadczenia w naturze oraz świadczenia przysługującego osobie bezrobotnej na podstawie przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z tytułu wykonywania prac społecznie użytecznych. Obok kryterium dochodowego, warunkiem udzielenia świadczenia pieniężnego jest wystąpienie co najmniej jednej z okoliczności, określonych w ustawie o pomocy społecznej. Wąchlarz tych okoliczności jest bardzo szeroki i obejmuje m. in. sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze, zdarzenia losowe oraz klęski żywiołowe.

W roku 2019 świadczenia pieniężne w województwie pomorskim zostały udzielone 41 668 beneficjentom. Stanowiło to zatem 56% osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia pieniężne wyniosła 39 634 czyli 73,5% wszystkich, którym przyznano świadczenia. Osób w rodzinach, którym przyznano świadczenia pieniężne było razem 80 527. W ostatnich latach zaobserwować można spadek liczby osób, którym decyzją przyznano świadczenia pieniężne na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie. W przypadku zbiegu uprawnień do zasiłku stałego i renty socjalnej, świadczenia pielęgnacyjnego lub dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych na skutek upływu ustawowego okresu jego pobierania, zasiłek stały nie przysługuje. W roku 2019 kwota przekazanych zasiłków stałych wyniosła 87,3 mln. zł. Ponadto w roku oceny przekazano 15,4 mln. zł. na zasiłki okresowe.

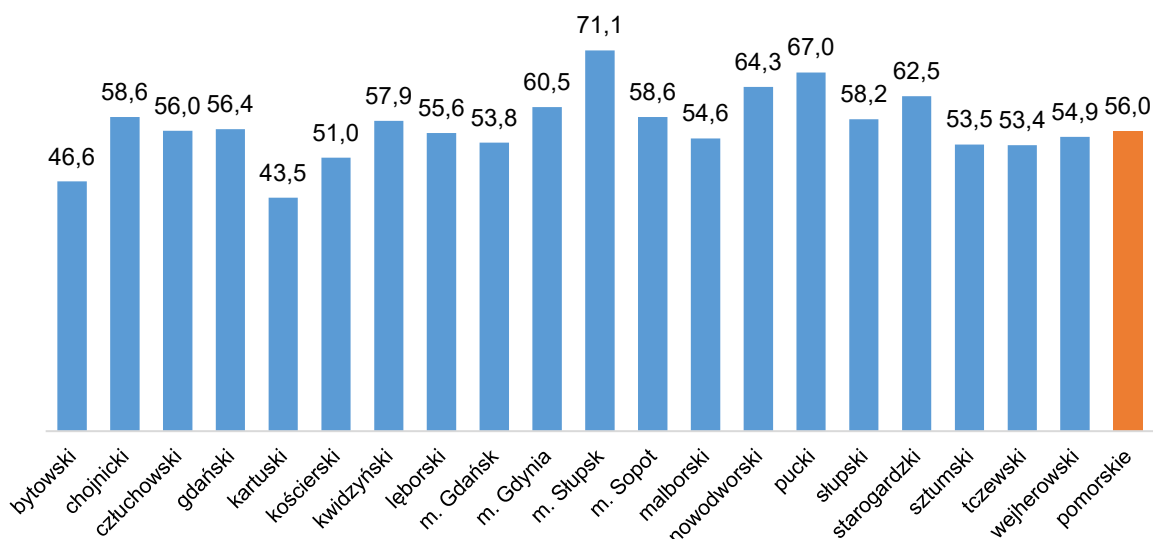
Wykres 8. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2016-2019

Źródło: MRPiPS 03R

Najwięcej osób, którym udzielono pomocy w formie świadczeń pieniężnych w roku 2019 było w Słupsku, w którym osoby te stanowiły aż 71,1% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej. Najniższy poziom tego wskaźnika odnotowano natomiast w powiecie kartuskim - 43,5%.

Wykres 9. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów

Źródło: MRPiPS 03R

Kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 8,4 mln zł. Z tytułu długotrwałej choroby przekazano 2,6 mln zł, a z tytułu niepełnosprawności 2,3 mln zł. W sumie na zasiłki okresowe przeznaczono 15,4 zł.

Tabela 17. Zadania własne gminy - zasiłki okresowe, kwoty w mln zł.

ogółem	15,4
– bezrobocia	8,4
– długotrwałej choroby	2,6
– niepełnosprawności	2,3
– możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów	0,2
– inne	2,0

Źródło: MRPiPS 03R

5.2. Świadczenia niepieniężne

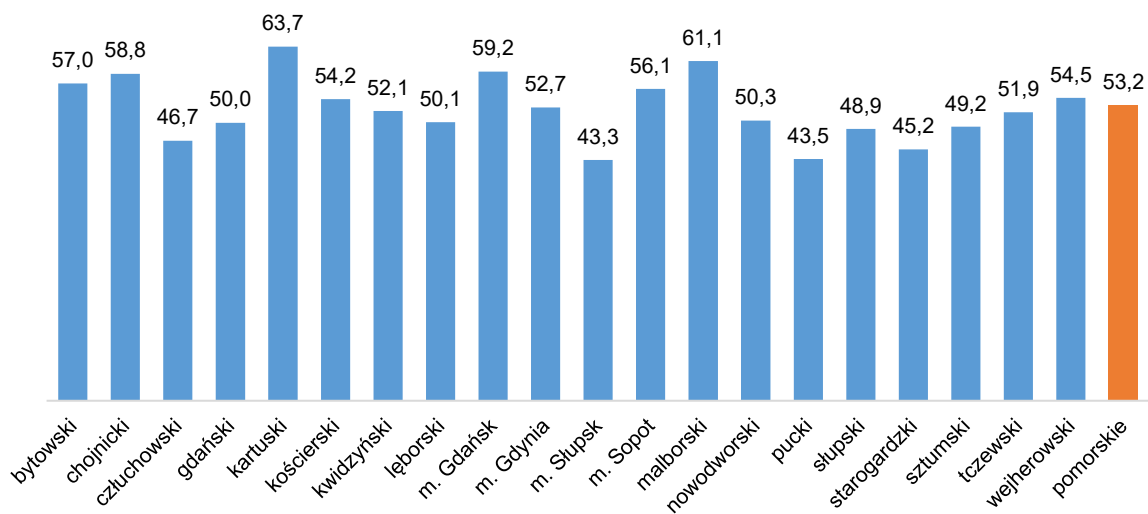
Obok świadczeń pieniężnych, jednostki organizacyjne pomocy społecznej realizują świadczenia niepieniężne. Udzielenie tych świadczeń nie jest uzależnione od spełnienia kryterium dochodowego, a jedynie od wystąpienia okoliczności faktycznie uzasadniających przyznanie danej pomocy. W skład świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej wchodzi m.in.: posiłek, schronienie, ubranie, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej, pokrycie składek ubezpieczeniowych – zdrowotnych, emerytalno-rentowych, usługi opiekuńcze, sprawowanie pogrzebu.

Świadczenie niepieniężne w roku oceny, w tym m.in. udzielenie posiłku, schronienia, przekazanie ubrania, sprawienie pogrzebu i inne zostały udzielone 39 559 beneficjentom. Stanowiło to zatem 53,2% osób którym przyznano świadczenia w ogóle. Liczba rodzin, którym przyznane zostały świadczenia niepieniężne wyniosła 26 731, czyli 49,6% wszystkich rodzin, którym przyznano świadczenia.

Tabela 18. Świadczenie niepieniężne – liczba osób, które otrzymały pomoc

typ świadczenia	2018	2019	prognoza 2020
• schronienie	2 435	2 315	2 332
• ubranie	160	108	112
• sprawienie pogrzebu	348	376	432
• liczba osób którym przyznano posiłek	30 542	28 151	28 175
– w tym dla dzieci	27 691	24 169	24 078
• odpłatność gminy za pobyt w DPS	3 106	3 261	3 327

Źródło: MRPiPS 03R

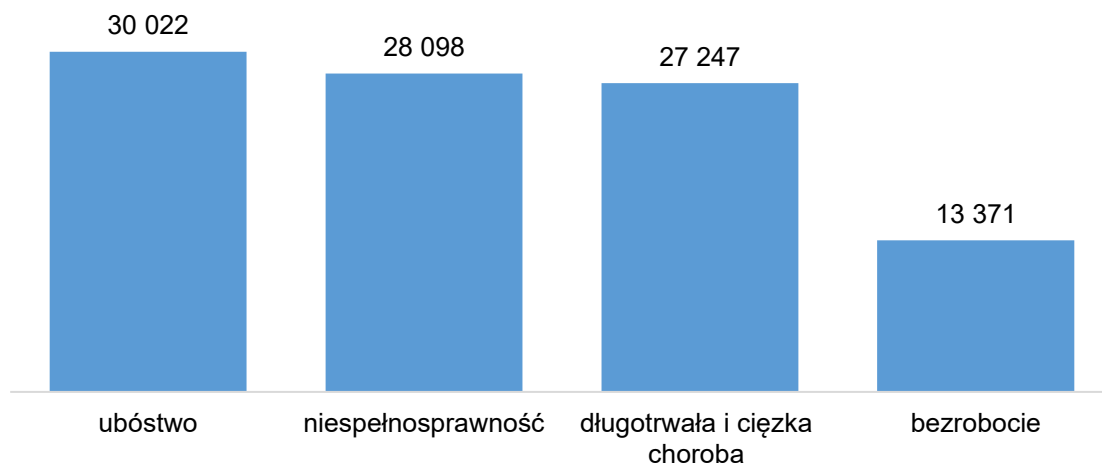
Wykres 10. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów

Źródło: MRPiPS 03R

5.3. Powody przyznania pomocy

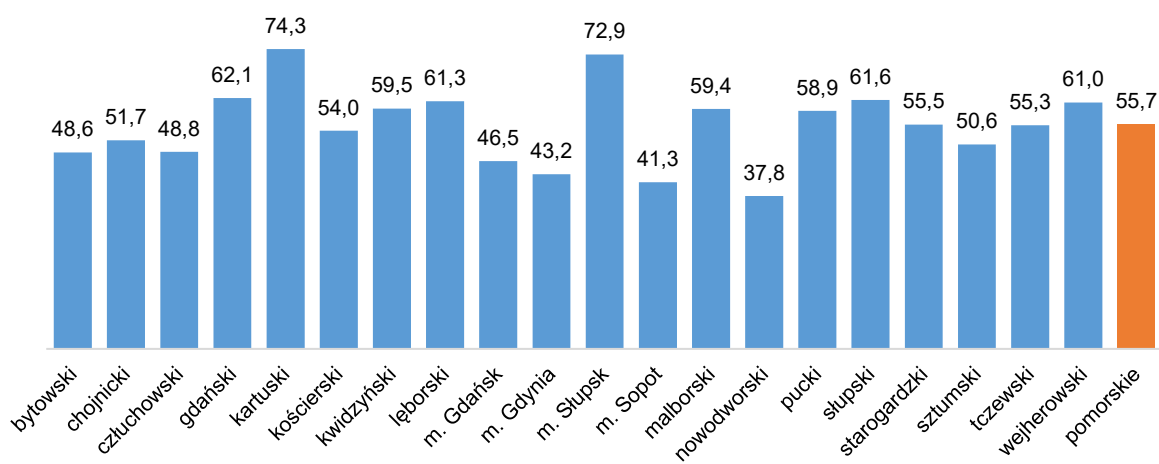
Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2019 roku na Pomorzu było ubóstwo, z jej powodu pomocy udzielono 30 022 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2018 o 3 472 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 55,7% wszystkich rodzin beneficjentów, 28 098 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 27 247 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Znacznie spadła liczba rodzin, którym udzielono pomocy społecznej z powodu bezrobocia, z powodu której pomocy w 2018 roku udzielono w sumie 13 371 rodzinom (spadek o 2 503 rodzin). Liczba rodzin wg. najczęściej wskazywanych powodów została zaprezentowana na wykresie poniżej.

Wykres 11. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń wg. najczęściej wskazywanych powodów

Źródło: MRPiPS 03R

W dalszym ciągu, choć z mniejszym natężeniem ubóstwo jest dominującym powodem udzielenia pomocy w województwie pomorskim. Dominacja ubóstwa jako głównego czynnika udzielania pomocy społecznej jest w województwie pomorskim zróżnicowana. Wysoki odsetek rodzin beneficjentów, którym z tego powodu udzielono pomocy jest szczególnie zauważalny w powiecie kartuskim – 74,3% rodzin beneficjentów czy w Słupsku – 72,9%. Najniższy poziom tego wskaźnika w roku 2019 odnotowano natomiast w powiecie nowodworskim – 37,8% oraz w Sopocie – 41,3%. Poniżej na wykresie zaprezentowane zostały wartości tego wskaźnika dla wszystkich powiatów.

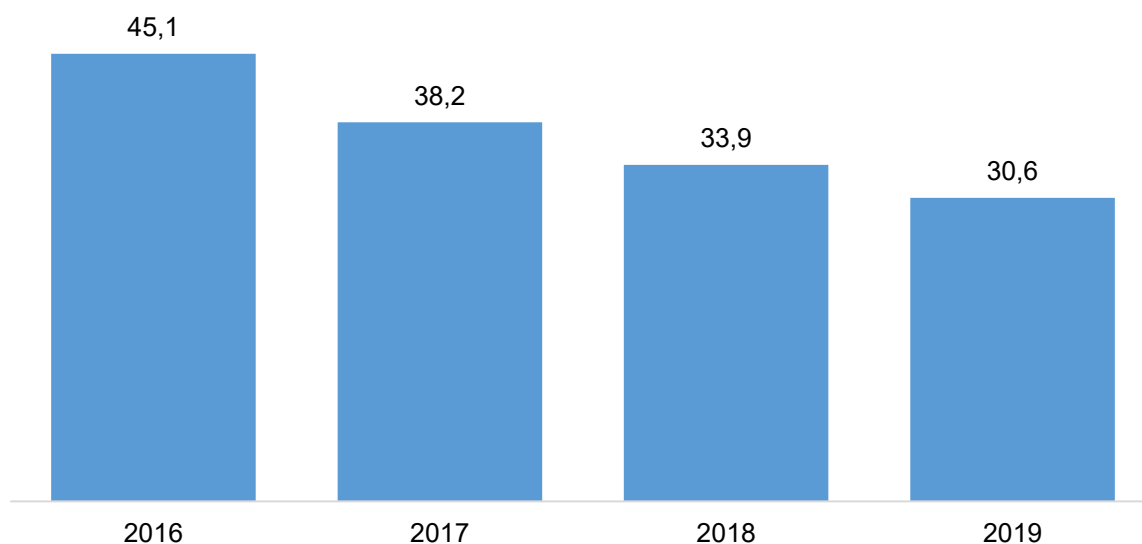
Wykres 12. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Źródło: MRPiPS 03R

Na przestrzeni ostatnich lat w województwie pomorskim stale spada odsetek osób, którym udziela się pomocy w formie świadczeń z powodu bezrobocia. Jeszcze w 2016 roku osoby

w rodzinach, którym udzielono pomocy ze względu na tę właśnie przesłankę stanowiły 45,1% osób w rodzinach beneficjentów pomocy społecznej. W roku 2019 odsetek ten wynosił już zaledwie 30,6%. Wynika to bez wątpienia z coraz lepszej kondycji gospodarczej regionu, o której wspomniane jest w pierwszym rozdziale tego opracowania oraz jest to efekt realizowanych w ostatnich latach przez pomorskie samorzady i organizacje pozarządowe projektów z obszaru aktywizacji społeczno-zawodowej.

Wykres 13. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej.¹⁸

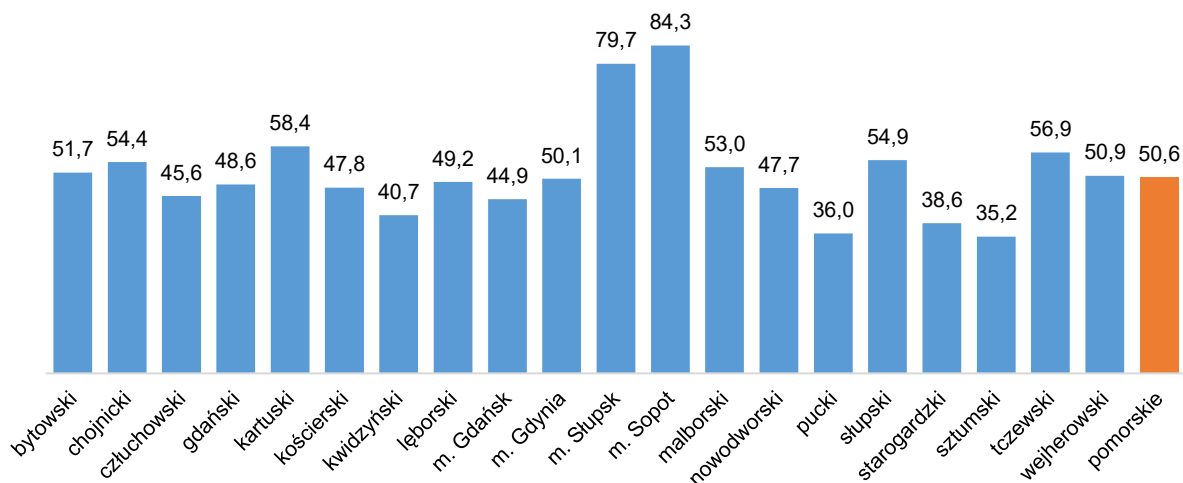

Źródło: MRPiPS 03R

W strukturze powodów udzielenia pomocy społecznej coraz większą rolę zaczynają odgrywać niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba. Ma to związek z zachodzącymi zmianami demograficznymi oraz z dość istotnym spadkiem znaczenia ubóstwa jako głównej przesłanki udzielenia pomocy społecznej. Przy ogólnym spadku liczby świadczeniobiorców, na podobnym poziomie utrzymuje się lub nawet wzrasta odsetek rodzin, którym udzielono pomocy z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Rodziny takie stanowiły w roku 2019 ponad 50,6% rodzin objętych wsparciem. Najwyższy odsetek rodzin, którym udzielono świadczeń z powodu tej przesłanki w ogólnej liczbie rodzin objętych wsparciem odnotowano w Sopocie gdzie wskaźnik ten osiągnął poziom 84,3%.

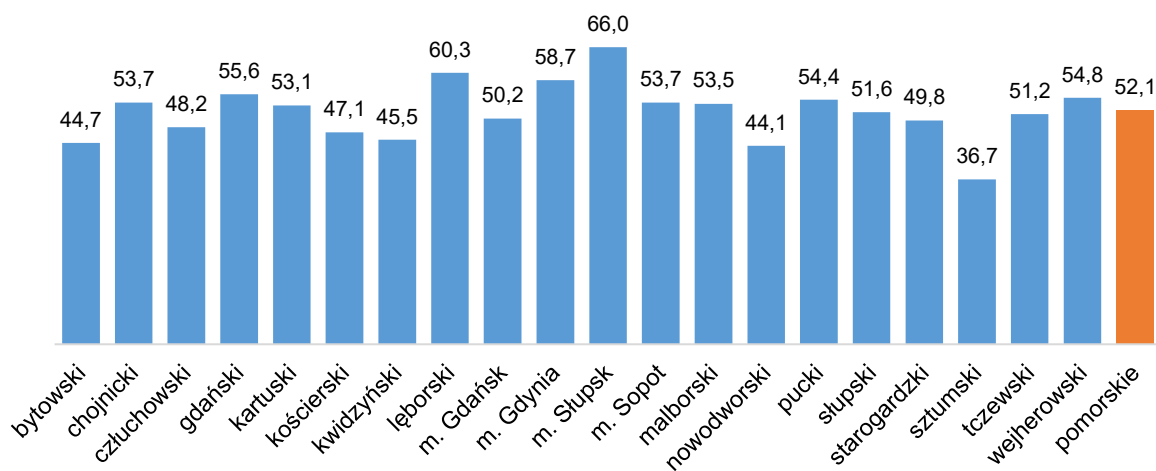
¹⁸ Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.

Wykres 14. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%]

Źródło: MRPiPS 03R

Wykres 15. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%]

Źródło: MRPiPS 03R

Rodziny, którym udzielono świadczeń z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności stanowiły w sumie 52,1% wszystkich rodzin objętych wsparciem na Pomorzu. Przesłanka ta była najczęściej wskazywana w Słupsku – 66% oraz w powiecie łęborskim 60,3%.

Tabela 19. Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2017 – 2019, wraz z wskazaniem różnic

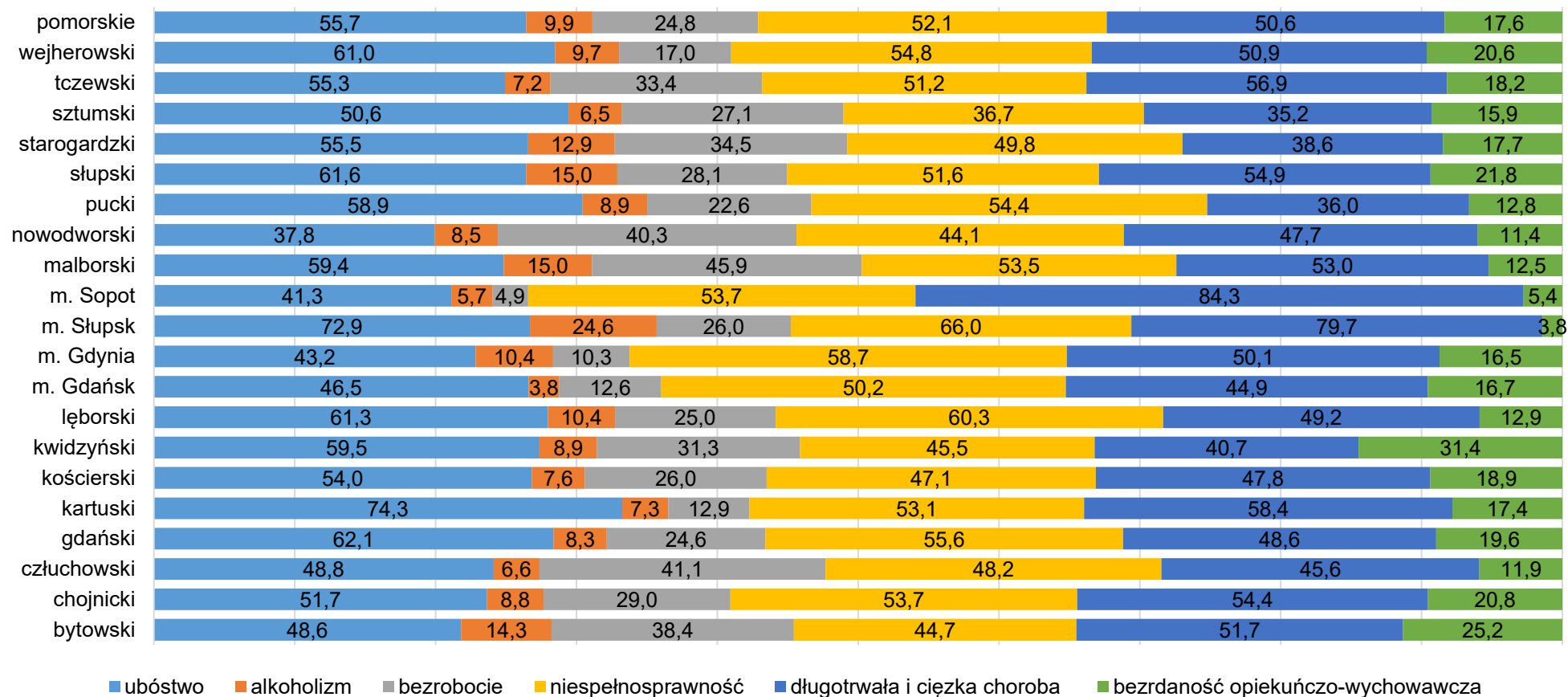
Ubóstwo					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2018
liczba rodzin ogółem	39 348	33 494	30 022	-3 472	-0,12
liczba osób ogółem w rodzinach	90 147	73 362	63 117	-10 245	-0,16
Bezrobocie					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	19 612	15 874	13 371	-2 503	-0,19
liczba osób ogółem w rodzinach	53 768	43 216	35 912	-7 304	-0,20
Niepełnosprawność					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	31 102	29 285	28 098	-1 187	-0,04
liczba osób ogółem w rodzinach	58 947	54 189	50 953	-3 236	-0,06
Długotrwała lub ciężka choroba					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	27 256	27 314	27 247	-67	-0,002
liczba osób ogółem w rodzinach	52 602	51 242	50 016	-1 226	-0,02
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	11 186	10 494	9 492	-1 002	-0,11
liczba osób ogółem w rodzinach	39 231	36 593	32 151	-4 442	-0,14
Alkoholizm					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	6 264	5 739	5 332	-407	-0,08
liczba osób ogółem w rodzinach	9 927	8 992	8 059	-933	-0,12
Narkomania					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	317	328	328	0	0,00

liczba osób ogółem w rodzinach	437	486	443	-43	-0,10
Potrzeba ochrony macierzyństwa					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	6 615	6 436	5 835	-601	-0,10
Potrzeba ochrony macierzyństwa					
w tym: wielodzietność					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	4 911	4 697	4 364	-333	-0,08
Bezdomność					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	3 601	3 442	3 322	-120	-0,04
liczba osób ogółem w rodzinach	3 843	3 614	3 488	-126	-0,04
Opuszczenie zakładu karnego					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	810	755	751	-4	-0,01
liczba osób ogółem w rodzinach	1 160	1 100	1 077	-23	-0,02
Przemoc w rodzinie					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	1 070	878	783	-95	-0,12
liczba osób ogółem w rodzinach	3 678	3 021	2 633	-388	-0,15
Zdarzenia losowe					
lata	2017	2018	2019	różnica 2019/2018	różnica % 2019/2019
liczba rodzin ogółem	428	425	311	-114	-0,37

Źródło: MRPiPS 03R

Poniżej na wykresie zaprezentowana została struktura powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w roku 2019 w układzie wg. powiatów. Na wykresie zaprezentowane najważniejsze przesłanki tj.: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Wykres 16. Struktura najczęstszych powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w 2019 roku w układzie wg. powiatów (% rodzin beneficjentów)

Źródło: MRPiPS 03R

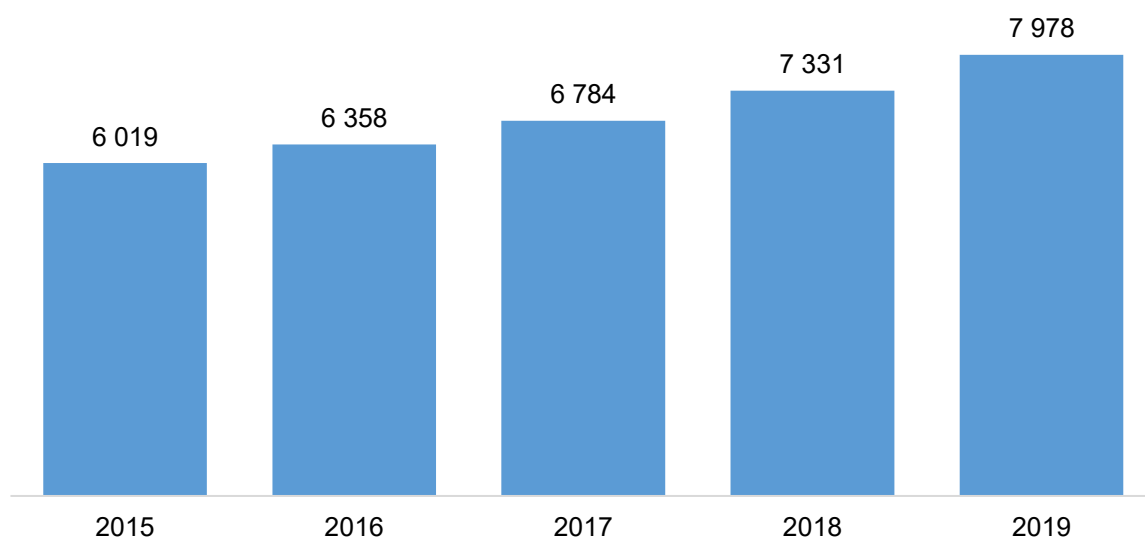
6. USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ

6.1. Usługi opiekuńcze

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. W ramach realizacji usług opiekuńczych, gminy w województwie pomorskim poniosły wydatki na poziomie 49,96 mln zł. Kwota na ten cel w stosunku do roku 2018 wzrosła o ponad 9 mln zł.

Pomoc została udzielona 7 978 osobom. Ze względu na wielokrotne korzystanie z tej formy pomocy przez poszczególne osoby, łączna liczba udzielonych świadczeń była na poziomie 2,7 mln. Przeciętny koszt jednostkowy usługi opiekuńczej oscylował na poziomie 18,4 zł. Na przestrzeni ostatnich lat zaobserwować można stały wzrost liczby osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych. Różnica pomiędzy rokiem 2015 a rokiem 2019 to 1 959 osób.

Wykres 17. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2014-2019

Źródło: MRPiPS 03R

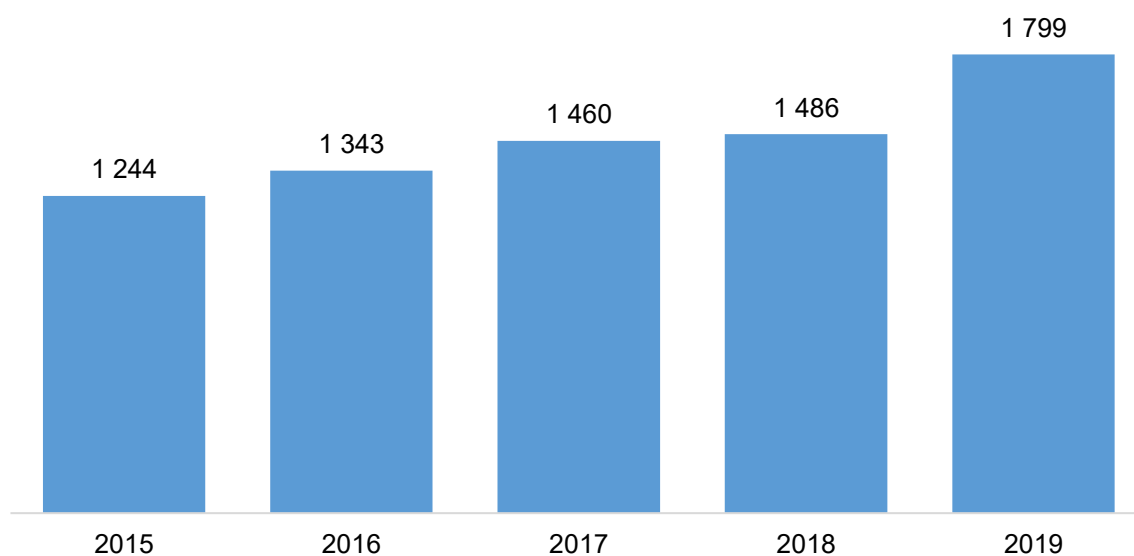
Zapewnienie tego typu usług jest zadaniem własnym gminy. Co do zasady więc każda gmina w województwie powinna realizować samodzielnie lub zlecać innym podmiotom usługi opiekuńcze. Niestety jak wynika ze szczegółowej analizy danych ze sprawozdania MRPiPS 03R w roku 2019 na terenie województwa pomorskiego w sumie 8 gmin nie wypełniało tego zobowiązania.

6.2. Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi

Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi dostosowane są do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia oraz mają, między innymi, na celu: uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, kształtowanie umiejętności niezbędnych do zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i społecznego funkcjonowania, motywowanie do leczenia i aktywności. Na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi gminy w 2019 roku wydatkowały w sumie środki w kwocie 17,5 mln zł. Tego typu świadczeń udzielono w liczbie 529 tys. dla 1 799. Przeciętny koszt jednostkowy specjalistycznej usługi opiekuńczej w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oscylował na poziomie 33 zł.

Również w przypadku liczby osób, które korzystają ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w ostatnich latach zauważyć można pewien trend wzrostu zapotrzebowania na tego typu usługi. Różnica w liczbie osób, którym udzielono takiego wsparcia pomiędzy 2015 a 2019 rokiem wyniosła w sumie 555 osób.

Wykres 18. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2015-2019

Źródło: MRPiPS 03R

6.3. Pozostałe usługi pomocy społecznej

Do pozostałych usług świadczonych przez instytucje pomocy społecznej zalicza się, między innymi, poradnictwo specjalistyczne, pracę socjalną, interwencję kryzysową, kontrakt socjalny, specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Z zebranych danych wynika, że największa liczba osób skorzystała z usług w formie pracy socjalnej. Pomoc w tej formie została udzielona 37 448 rodzinom. W 2019 roku wsparcia w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielono natomiast 5 269 rodzinom. Kontrakt socjalny zawarto natomiast z 3 038 osobami. Ogólna liczba osób objętych kontraktem wynosiła natomiast 3 656.

7. WSPIERANIE RODZINY I SYSTEM PIECZY ZASTĘPCZEJ

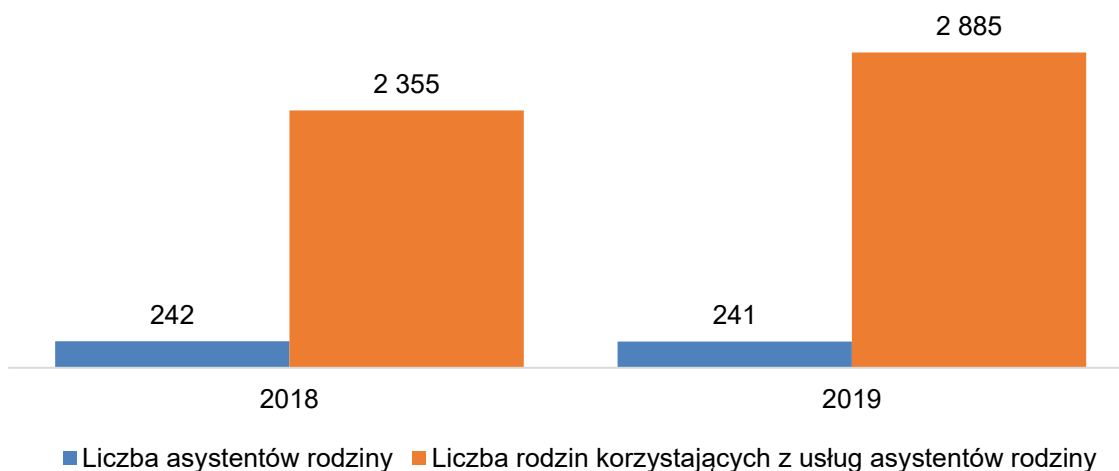
Ważną częścią systemu pomocy i integracji społecznej jest obszar wspierania rodziny i pieczy zastępcza. Ramy prawne dla tej części systemu tworzy przede wszystkim ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 2011 roku. Ustawa dzieli m.in. zadania w tym obszarze pomiędzy różne organy administracji publicznej. Zadania w zakresie zapewnienia pomocy rodzinom doświadczającym problemów opiekuńczo-wychowawczych to domena gmin. W pewnym uproszczeniu chodzi tutaj o działania wspomagające czy przeciwdziałające w opuszczeniu przez dziecka rodziny biologicznej. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej na szczeblu gminnym wykorzystują w tym celu m.in. następujące instrumenty: placówki wsparcia dziennego, rodziny wspierające, asystentów rodzin.

Pieczka zastępcza sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Zasady i formy sprawowania pieczy zastępczej oraz pomocy w usamodzielnianiu jej pełnoletnich wychowanków określa ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej¹⁹. Zgodnie z ustawą zadanie to należy do powiatów. Pieczka zastępcza co do zasady sprawowana jest w dwóch formach w formie instytucjonalnej i rodzinnej. Do zadań samorządu województwa w tym obszarze należy natomiast zapewnienie funkcjonowania regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej oraz ośrodków adopcyjnych w regionie. Niniejszy rozdział zawiera w sobie syntetyczną wiedzę o funkcjonowaniu całego systemu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej na Pomorzu.

7.1. Wsparcie środowiskowe

W 2019 roku w województwie 2 141 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych korzystało ze wsparcia 241 asystentów rodzin.

Wykres 19. Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin

Źródło: CAS WRiSPZ-G

¹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2018 poz.998)

W funkcjonujących 89 placówkach wsparcia dziennego, czyli różnego rodzaju świetlicach dla dzieci i młodzieży były łącznie 2 140 miejsca. Przeciętna liczba dzieci, które uczestniczyły w tej formie wsparcia w ciągu całego roku wyniosła 1 631²⁰.

Placówki wsparcia dziennego są jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny, w zakresie pomocy w opiece i wychowaniu dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. W pracy z dzieckiem współpracują z rodzicami, opiekunami, placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Uczestnictwo dzieci w zajęciach jest nieodpłatne i dobrowolne, chyba że dziecko zostanie skierowane do placówki przez sąd. Przy zapewnieniu opieki nad dziećmi oraz przy wykonywaniu innych czynności związanych z realizacją zadań, placówki mogą korzystać z pomocy wolontariuszy. Pod opieką jednego wychowawcy, w jednym czasie może przebywać maksymalnie 15 dzieci. Organizację funkcjonowania placówki wsparcia dziennego określa regulamin zawierający w szczególności: zadania, organizację działań, rodzaj dokumentacji i sposób jej prowadzenia. Regulamin opracowuje kierownik. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie:

- **Specjalistycznej:** organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne, realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię,
- **Opiekuńczej:** zapewnia opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań,
- **Pracy podwórkowej:** realizowanej przez wychowawcę: realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Najwięcej jeżeli chodzi o typ placówek w roku 2019 było placówek typu opiekuńczego (w sumie 43). Placówek specjalistycznych było natomiast 22. W roku 2019 na terenie województwa pomorskiego swoją działalność prowadziło też 29 placówek wsparcia dziennego typu podwórkowego.

Tabela 20. Placówki wsparcia dziennego w województwie pomorskim w roku 2019

	ogółem	w tym prowadzone przez inny podmiot niż samorząd
Placówki wsparcia dziennego (RAZEM) w tym:	86	49
• typu opiekuńczego	43	19
• typu specjalistycznego	22	18
• typu podwórkowego	29	17

Źródło: WRiSPZ-G II poł. 2019

W sumie na prowadzenie placówek wsparcia dziennego pomorskie samorzady w roku 2019 wydały 5,59 mln. zł.

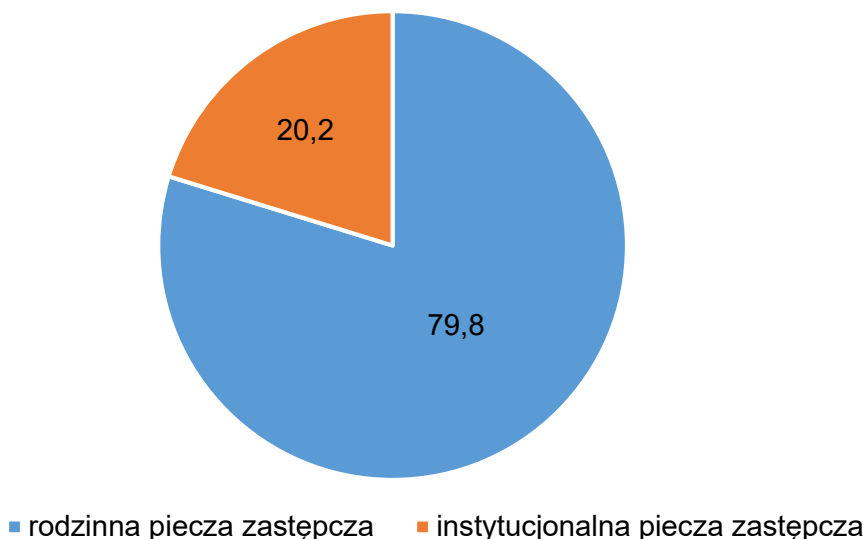
²⁰ Dane ze sprawozdań WRiSPZ-P i WRSPZ-G za II poł. 2019.

W 2019 roku w województwie pomorskim było 26 rodzin wspierających (więcej o 16 w stosunku do roku 2018), które udzielały pomocy w opiece i wychowaniu dziecka, wspierały w prowadzeniu gospodarstwa domowego lub pomagały w kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych 28 potrzebującym rodzinom.

7.2. Piecza zastępcza – informacje ogólne

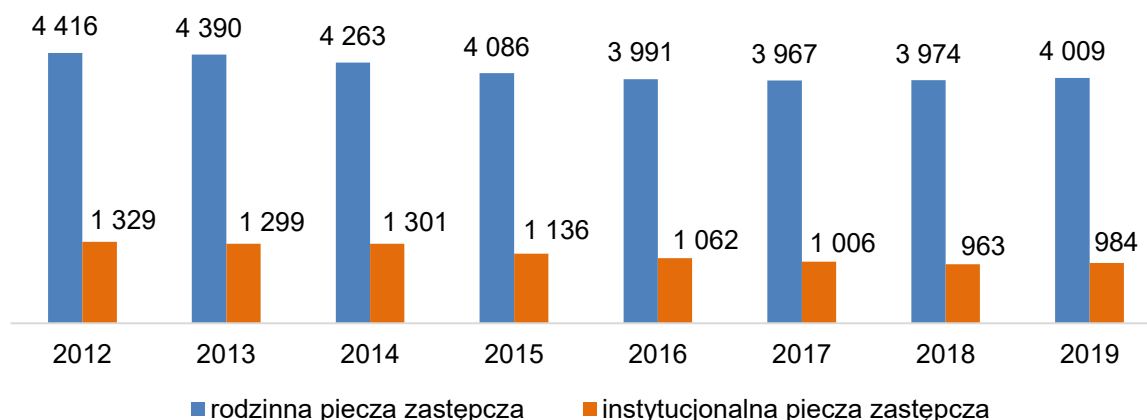
W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców dziecku sprawowana jest wobec niego piecza zastępcza – w formie rodzinnej bądź instytucjonalnej. Umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej następuje na podstawie: orzeczenia sądu; w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną; na wniosek rodziców, dziecka, osoby trzeciej lub umieszcza się dziecko w trybie art. 12 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. W roku oceny w różnych formach pieczy zastępczej umieszczonych zostało 644 dzieci poniżej 18 roku życia. Od czasu obowiązywania ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 roku systematycznie spada odsetek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W roku 2019 odnotowano natomiast niewielki wzrost liczby dzieci w tej formie opieki. Liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej, utrzymuje się na podobnym poziomie. W 2019 roku było to 4 993 osób. Jednocześnie odsetek dzieci umieszczanych w pieczy instytucjonalnej stanowi mniejszość – 19,7% wszystkich dzieci w pieczy zastępczej w województwie, na rzecz pieczy rodzinnej – 80,3%. W analizowanym roku w regionie funkcjonowało 2 347 rodzin zastępczych (tj. o 71 więcej niż rok wcześniej).

Wykres 20. Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2019 roku [%]

Źródło: WRiSPZ-P II poł. 2019

Na wykresie poniżej szczegółowo prezentujemy liczbę dzieci w instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2012-2019.

Wykres 21. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2019

Źródło: WRiSPZ-P II poł. 2019

7.3. Rodziny zastępcze

W roku oceny w województwie pomorskim, było w sumie 2 347 rodzin zastępczych. Dla porównania w roku wcześniejszym było ich 2 275. Dzieci umieszczonej w rodzinnej pieczy zastępczej było w sumie 4 009 (w roku 2018 było ich 3 974). W 2019 roku 1 417 rodziny zastępcze stanowiły rodziny spokrewnione z dzieckiem, 624 stanowiły rodziny niezawodowe, funkcjonowało 123 rodzin zawodowych, 35 rodzin pełniło funkcję pogotowia rodzinnego, a 37 pełniło funkcję specjalistyczną. Rodzinnych domów dziecka było w sumie 111.

Tabela 21. Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2018 - 2019

	2018	2019
rodziny zastępcze ogółem	3 974	4 009
• spokrewnione	1 804	1 822
• niezawodowe	895	863
• zawodowe, w tym pełniące funkcję:	546	554
– pogotowia rodzinnego	123	99
– specjalistyczną	76	80
• rodzinne domy dziecka	729	770

Źródło: WRiSPZ-P II poł. 2019

Tabela 22. Liczba rodzin zastępczych w latach 2018 – 2019

	2018	2019
rodziny zastępcze ogółem	2 275	2 347
• spokrewnione	1 403	1 417
• niezawodowe	649	624
• zawodowe, w tym pełniące funkcję:	113	123
– pogotowia rodzinnego	45	35
– specjalistyczną	38	37
• rodzinne domy dziecka	110	111

Źródło: WRiSPZ-P II poł. 2019

7.4. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W stosunku do roku 2018 wzrosła nieznacznie liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. We wszystkich typach placówek opiekuńczo – wychowawczych w roku 2019 przebywało w sumie 984 dzieci. Jeżeli chodzi natomiast o dzieci w poszczególnych typach placówek to najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego – 856, w placówkach interwencyjnych dzieci – 57 w specjalistyczno-terapeutycznych 9. W placówkach typu rodzinnego przebywało natomiast 62 dzieci. W Dom im. Janusza Korczaka Regionalnej Placówce Opiekuńczo-Terapeutycznej w Gdańsku (jednostka organizacyjna Województwa Pomorskiego) w 2019 roku wg. stanu na 31 grudnia, przebywało 45 dzieci.

Tabela 23. Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2018 - 2019

	2018	2019
placówki opiekuńczo-wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	963	984
• socjalizacyjną	842	856
• interwencyjną	50	57
• specjalistyczno-terapeutyczną	8	9
• rodzinną	12	62
Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna ²¹	44	45

Źródło: WRiSPZ-P II poł. 2019, WRiSPZ-M

W 2019 roku na terenie województwa pomorskiego, funkcjonowały 74 placówki opiekuńczo – wychowawcze, czyli o siedem mniej niż w roku wcześniejszym. Wśród typów placówek, dominują placówki pełniące funkcję socjalizacyjną – 64 placówki. W roku oceny 11 placówek pełniło funkcję interwencyjną i 8 pełniło funkcję rodzinną a 1 placówka pełniła funkcję specjalistyczno-terapeutyczną.

²¹ Dom im. J. Korczaka - Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna w Gdańsku jest jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Pomorskiego

Tabela 24. Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych w latach 2018 - 2019²²

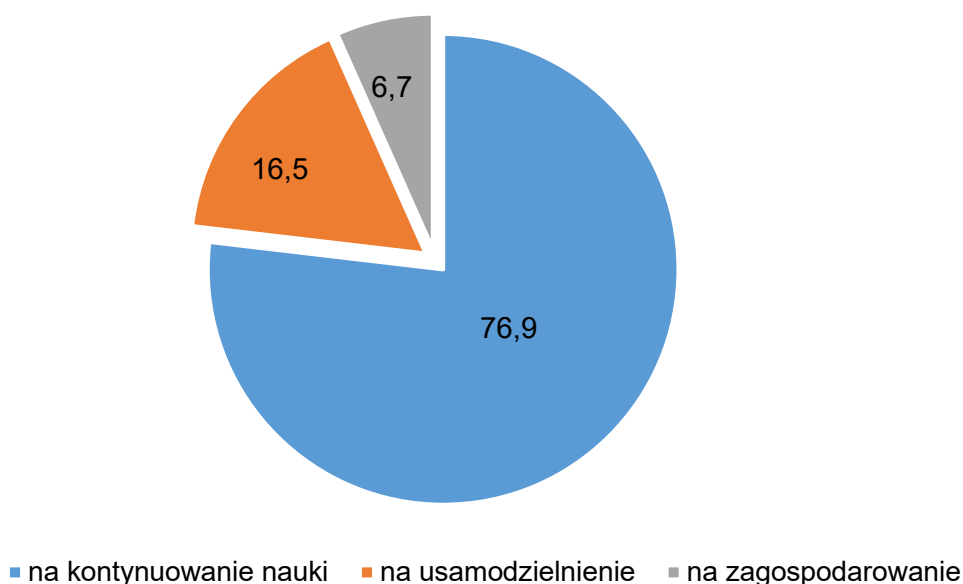
	2018	2019
placówki opiekuńczo-wychowawcze, z tego pełniące funkcję:	73	74
• socjalizacyjną	62	64
• interwencyjną	11	11
• specjalistyczno-terapeutyczną	1	1
• rodzinną	9	8

Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ-P II poł.2019

7.5. Usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej

W roku 2019 pieczę zastępczą w województwie pomorskim opuściło 296 osób powyżej 18. roku życia, czyli o 10 mniej w odniesieniu do roku 2018. Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną, w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu: przyznaje się pomoc na: kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie. Udziela się również pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, zatrudnienia oraz zapewnia się pomoc prawną i psychologiczną. W 2019 roku łączna kwota świadczeń wydatkowanych przez powiaty z tytułu usamodzielniania na wyniosła w sumie 7,3 mln. zł., w tym najwięcej bo 5,6 mln. zł to pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki, pomoc pieniężna na usamodzielnianie wyniosła w sumie 1,2 mln. zł – , pomoc pieniężna na zagospodarowanie w wydatkach powiatów stanowiła w sumie suma w wysokości 483,3 tys. zł.

Wykres 22. Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej wg. różnych typów pomocy [%]

Źródło: WRiSPZ-P

²² Placówki opiekuńczo wychowawcze, mogą pełnić więcej niż jedną funkcję. Dlatego też liczba różnych typów nie sumuje się.

Tabela 25. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2018 i 2019 na pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

pomoc dla osoby usamodzielnianej, z tego:	2018	2019
• na kontynuowanie nauki	3 529 253,00	3 444 483,00
• na usamodzielnienie	737 933,00	694 304,00
• na zagospodarowanie	331 696,00	358 098,00

Źródło: WRiSPZ-P

Tabela 26. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2018 i 2019 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze

pomoc dla osoby usamodzielnianej, z tego:	2018	2019
• na kontynuowanie nauki	2 126 191,00	2 136 788,00
• na usamodzielnienie	539 950,00	502 854,00
• na zagospodarowanie	194 563,00	125 245,00

Źródło: WRiSPZ-P

7.6. Ośrodki adopcyjne

Adopcja (przysposobienie) - Jest najlepszą formą zapewnienia dziecku warunków dla prawidłowego jego rozwoju, oznacza nawiązanie między przysposabiającym a przysposobionym stosunku prawno-rodzinnego, podobnego do stosunku, jaki jest między rodzicami a dzieckiem. Pomiędzy tymi stronami powstają takie same prawa i obowiązki, jakie istnieją pomiędzy dzieckiem a jego naturalnymi rodzicami. W Polsce wyróżnia się trzy formy przysposobienia, różniące się natężeniem powstałych więzi rodzinnych i wynikających z nich skutków prawnych. Są to przysposobienie: pełne, całkowite (pełne nierozwiązywalne) i niepełne. Na mocy Uchwały Nr 319/XVII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 27 lutego 2012 roku w sprawie utworzenia jednostki budżetowej - Pomorskiego Ośrodka Adopcyjnego w Gdańsku oraz nadania jej statutu, od 1 kwietnia 2012 roku funkcjonuje Pomorski Ośrodek Adopcyjny - jednostka budżetowa Województwa Pomorskiego. Pomorski Ośrodek Adopcyjny w Gdańsku prowadzi wojewódzki bank danych o dzieciach z terenu województwa pomorskiego oczekujących na przysposobienie. W województwie działa również ośrodek Fundacji „Dla Rodziny”, który realizuje zadanie zlecone polegające na prowadzeniu ośrodka adopcyjnego na okres od dnia 1 stycznia 2018 roku do dnia 31 grudnia 2022 roku. Liczba dzieci przysposobionych na Pomorzu w latach 2017-2019

	2017	2018	2019
dzieci przysposobione w wieku:	63	45	64
• poniżej 1 roku	14	6	3
• od 1 roku do 4 lat	38	30	47
• od 5 do 9 lat	9	8	14
• 10 i więcej lat	2	1	0

Źródło: WRiSPZ-M

W wyniku procedur adopcyjnych prowadzonych przez ww. ośrodki w województwie pomorskim w 2019 roku przysposobionych zostało w sumie 64 dzieci. Większość stanowiły dzieci w wieku

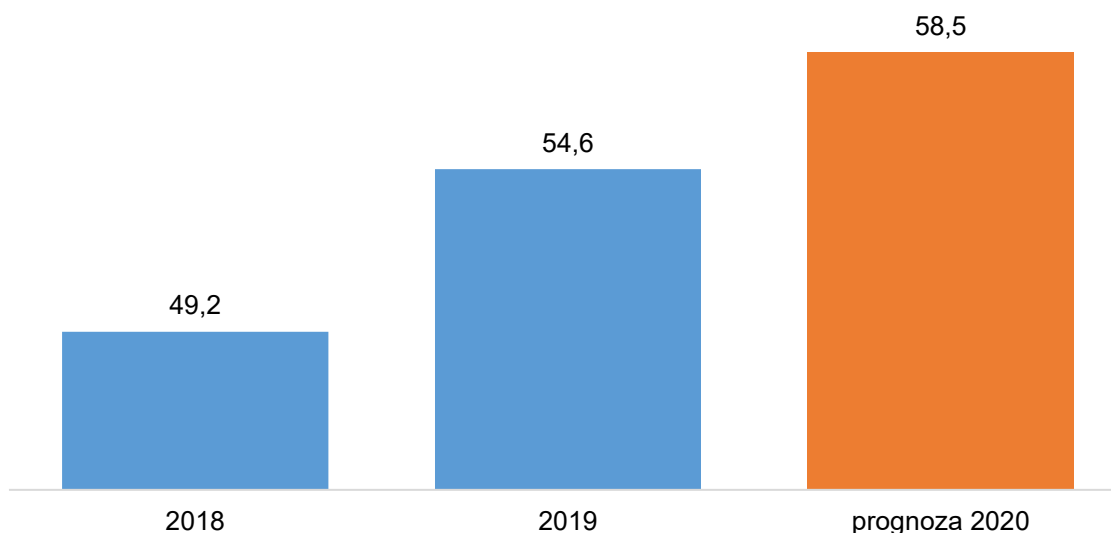
pomiędzy 1 a 4 rokiem życia – 47 dzieci. W roku 2019 nie przysposobiono żadnego dziecka w wieku 10 lat i więcej.

8. REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

W ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami są realizowane zadania pomocowe, takie jak: pomoc na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się; turnusy rehabilitacyjne; zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny; program „Aktywny Samorząd”; dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki; dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza – przewodnika. W roku 2019 pomorskie powiaty na ww. cele przeznaczyły 54,6 mln zł. W stosunku do roku 2018 kwota wzrosła o 5,4 mln zł. W roku 2020 prognozuje się że kwota ta wyniesie natomiast 58,5 mln zł.

Wykres 23. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów.) Kwoty w mln zł.

Źródło: OZPS

8.1. Turnusy rehabilitacyjne

W 2019 roku 3 937 osób z niepełnosprawnościami uzyskało pomoc w formie turnusu rehabilitacyjnego. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła w sumie 4,5 mln zł. Prognozuje się iż w roku 2020 pomoc w takiej formie otrzymają 4 559 osoby z niepełnosprawnościami, a wartość dofinansowania wyniesie w sumie 5,0 mln zł.

Tabela 27. Turnusy rehabilitacyjne

	2018	2019	prognoza 2020
liczba osób, które uzyskały pomoc	3 870	3 937	4 559
wartość dofinansowania w mln złotych	4,2	4,5	5,0

Źródło: OZPS

8.2. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, zakup środków pomocniczych, czy sprzętu rehabilitacyjnego w zeszłym roku wyniosła 8,8 mln zł. Pomoc w takiej formie uzyskało łącznie 12 027 osób z niepełnosprawnościami. Prognozuje się iż w 2020 roku liczba osób, które uzyskają pomoc w takiej formie wyniesie 12 353 osób.

Tabela 28. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny

	2018	2019	prognoza 2020
liczba osób, które uzyskały pomoc	9 764	12 027	12 353
wartość dofinansowania w mln złotych	7,5	8,8	9,1

Źródło: OZPS

8.3. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

W ramach rehabilitacji społeczno – zawodowej osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w zeszłym roku 191 imprez, dla 7 963 osób z niepełnosprawnościami. Wartość dofinansowania na ten cel wyniosła 506,2 tys. zł.

Tabela 29. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki

	2018	2019	prognoza 2020
liczba dofinansowanych imprez	190	191	198
liczba niepełnosprawnych uczestników	9 018	7 963	8 052
wartość dofinansowania ogółem w tys. złotych	497,7	506,2	550,3

Źródło: OZPS

8.4. Program „Aktywny Samorząd”

W ramach programu „Aktywny Samorząd” - którego celem jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji w 2019 roku udzielono 2 863 świadczeń na kwotę 9,7 mln zł.

Tabela 30. Program „Aktywny Samorząd”

	2018	2019	prognoza 2020
liczba świadczeń	2 725	2 863	3 045
wartość dofinansowania w mln złotych	8,3	9,7	10,3

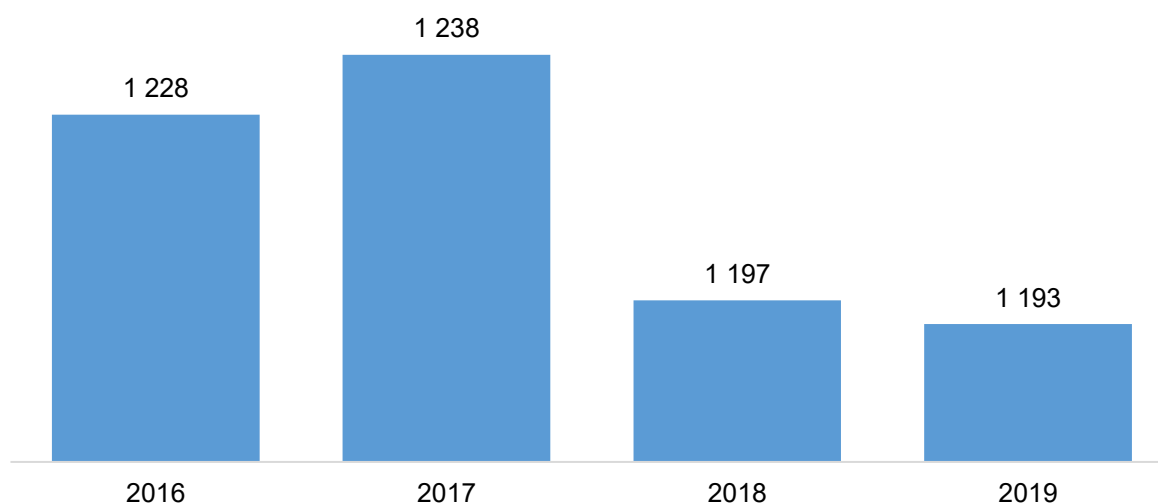
Źródło: OZPS

9. KADRA JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH POMOCY SPOŁECZNEJ

9.1. Liczba pracowników OPS/PCPR

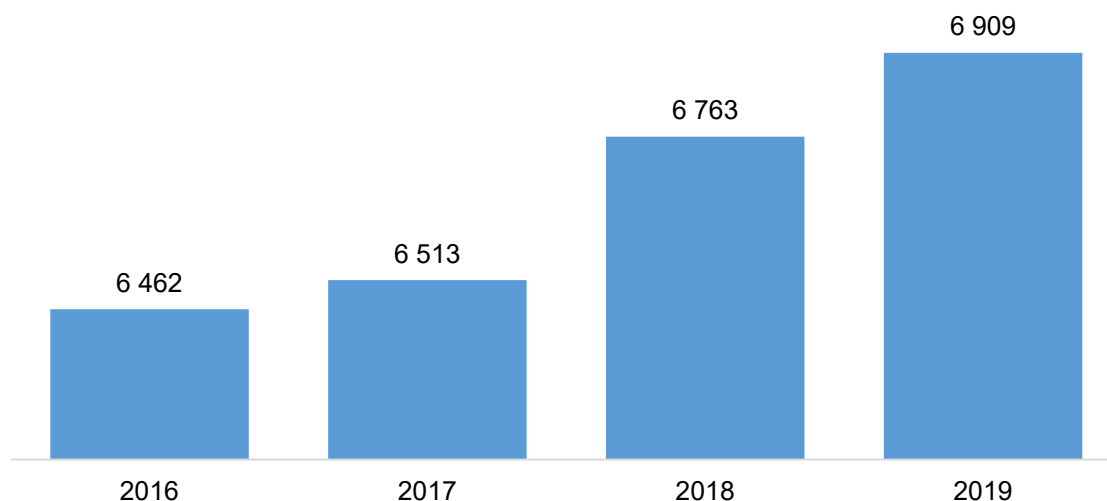
W roku 2019, we wszystkich pomorskich ośrodkach pomocy społecznej oraz w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało w sumie 3 764 osób, z czego 1 193 osób pracowało jako pracownicy socjalni.

Wykres 24. Liczba pracowników socjalnych w OPS/PCPR w latach 2016-2019

Źródło: MRPiPS 03R

Wykres 25. Liczba pracowników pomocy społecznej ogółem w latach 2016-2019

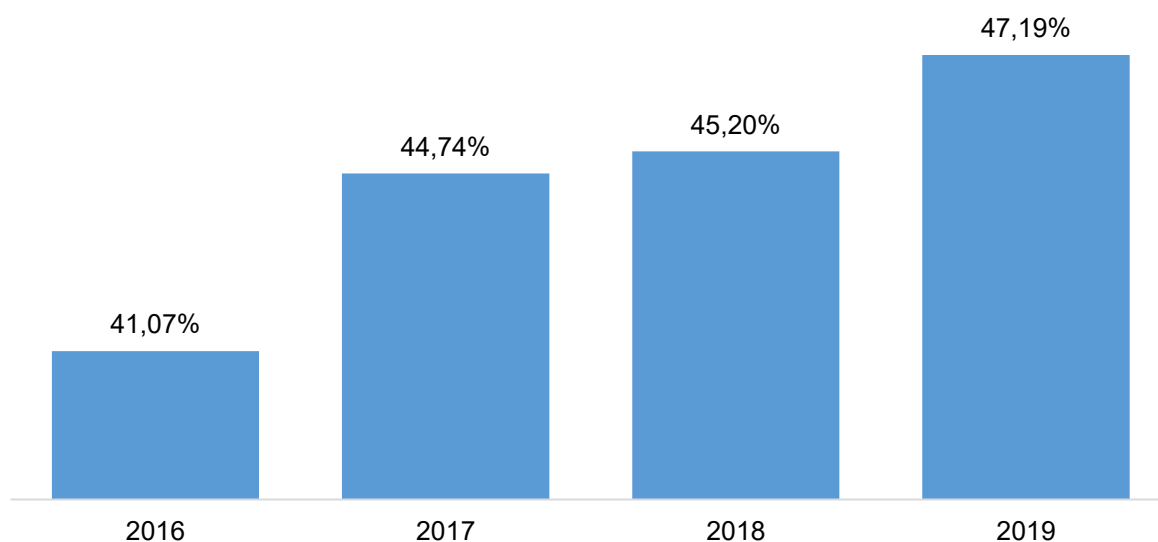
Źródło: MRPiPS 03R

Na przestrzeni ostatnich lat zauważyć można stały wzrost ogólnej liczby pracowników pomocy społecznej w województwie pomorskim. Pomiędzy rokiem 2016, a rokiem oceny liczba ta wzrosła o 447 osoby.

9.2. Specjalizacja w zawodzie pracownika socjalnego

Jeżeli chodzi natomiast o specjalizacje w zawodzie pracownika socjalnego to biorąc pod uwagę zarówno te osoby, które posiadają specjalizację I stopnia oraz osoby ze specjalizacją II stopnia to pracownicy ci w roku 2019 stanowili ponad 47% wszystkich pomorskich pracowników socjalnych. Wskaźnik ten na przestrzeni ostatnich lat stale utrzymuje się na podobnym poziomie. Poniżej na wykresie zaprezentowano wartość wskaźnika obliczanego jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w latach 2016-2019.

Wykres 26. Specjalizacja pracowników socjalnych w latach 2016-2019²³

Źródło: MRPiPS 03R

9.3. Wymóg ustawy dot. liczby zatrudnionych pracowników

Ustawa z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej²⁴ nakłada na ośrodki pomocy społecznej obowiązek zatrudnienia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy, w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Ponadto ww. Ustawa wskazuje wprost iż ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych. W dalszym ciągu część ośrodków pomocy społecznej nie

²³ Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby pracowników socjalnych posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie pracownik socjalny do liczby wszystkich pracowników socjalnych w OPS/PCPROKU

²⁴ Dz.U. z 2018, poz. 1508 ze zm.

spełnia wspomnianych wymagań ustawowych dotyczących liczby zatrudnionych pracowników socjalnych. W roku 2019 w całym województwie pomorskim było w sumie 16 ośrodków, które nie spełniły ww. warunków ustawowych. Były to ośrodki z następujących gmin: Człuchów (gmina wiejska), Gardeja, Gniewino, Konarzyny, Lipnica, Miastko, Pruszcz Gdański (gmina miejska), Pruszcz Gdański (gmina wiejska), Przechlewo, Puck (gmina wiejska), Słupsk (gmina wiejska), Stara Kiszewa, Trąbki Wielkie, Ustka (gmina wiejska), Władysławowo.

10. INNE RODZAJE POMOCY I ŚWIADCZEŃ

10.1. Świadczenie wychowawcze 500+

Świadczenie wychowawcze, tzw. 500+ to 500 zł na każde dziecko do ukończenia 18 roku życia, bez dodatkowych warunków. Od 1 lipca 2019 roku świadczenie przysługuje na każde dziecko, bez względu na dochody osiągnięte przez rodziców. Świadczenie przysługuje rodzinie bez względu na stan cywilny rodziców. Otrzymują je zatem zarówno rodziny, w których rodzice są w związku małżeńskim, rodzice pozostający w nieformalnych związkach, jak i rodziny niepełne. W przypadku rodziców rozwiedzionych wsparcie otrzyma ten rodzic, który faktycznie sprawuje opiekę nad dzieckiem. W sytuacji, gdy dziecko zgodnie z orzeczeniem sądu jest pod opieką naprzemienną rodziców, świadczenie wychowawcze przysługuje każdemu z rodziców w wysokości połowy kwoty za dany miesiąc.

Tabela 31. Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego.²⁵

	2017	2018	2019
liczba rodzin	161 032	153 699	155 566
w tym liczba rodzin niepełnych	4 816	20 666	20 705

Źródło: OZPS

Świadczenie przysługuje rodzinie bez względu na stan cywilny rodziców. W roku 2019 w województwie pomorskim średnio z tego świadczenia skorzystało 155 566 rodzin. Odsetek rodzin, które skorzystały ze świadczenia na pierwsze dziecko wyniósł w roku 2019 - 54%.

Tabela 32. Rodziny pobierających świadczenie wychowawcze (500+) na pierwsze dziecko oraz pozostałe rodziny, którym wypłacono świadczenie w 2019 roku²⁶

liczba rodzin pobierających świadczenie na pierwsze dziecko	pozostałe rodziny	wskaźnik
94 663	81 608	54%

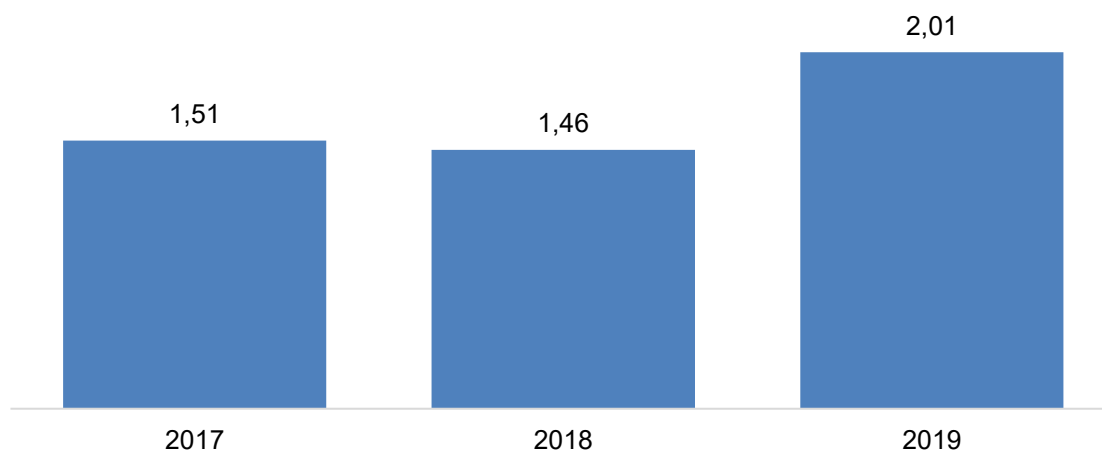
Źródło: OZPS

W związku rozszerzeniem od połowy 2019 roku Programu Rodzina 500+ o świadczenia na pierwsze dziecko, wzrosła wysokość przeznaczonych na ten cel środków. W roku ubiegłym pomorskie samorządy przekazały beneficjentom Programu w sumie 2,01 mld zł. Tym samym kwota ta w porównaniu do roku wcześniejszego wzrosła o 549,42 mln zł. Poniżej na wykresie zaprezentowane zostały kwoty przeznaczone na świadczenia wychowawcze w latach 2017-2019.

²⁵ Dane dot. 2019 rok dotyczą okresu od stycznia do czerwca.

²⁶ jw.

Wykres 27. Świadczenie wychowawcze - kwota świadczeń w mld zł

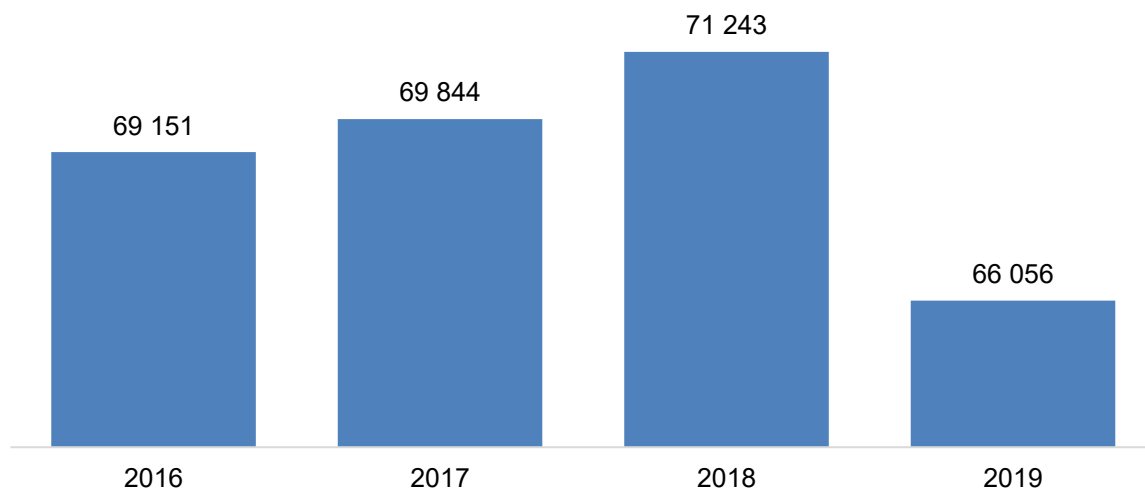
Źródło: OZPS

10.2. Świadczenia rodzinne i alimentacyjne

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Przyznawany jest na okres zasiłkowy, tj. od dnia 1 listopada do dnia 31 października następnego roku. Podstawą do nabycia prawa do zasiłku rodzinnego oraz dodatków do zasiłku rodzinnego jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 674 zł netto. Jeśli członkiem rodziny jest dziecko posiadające orzeczenie o niepełnosprawności lub umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności, kryterium dochodowe wynosi 764 zł netto na członka rodziny. W roku 2019 ze świadczeń rodzinnych w województwie pomorskim skorzystało w sumie 66 056 rodzin, którym wypłacono w sumie ponad 294 mln zł.

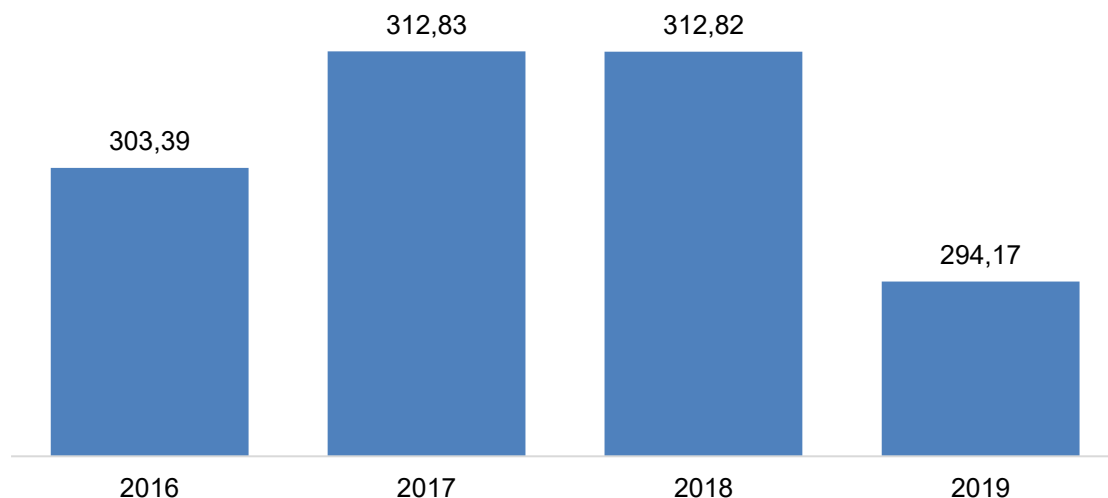
Do świadczeń rodzinnych zaprezentowanych w tabeli poniżej wlicza się również jednorazową zapomogę z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe”. Świadczenie to przysługuje w związku z urodzeniem się żywego dziecka. Uprawnienie do ubiegania się o wypłatę tego świadczenia przysługuje matce lub ojcu lub opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka. Oznacza to, że może zostać ono przyznane tylko jednej z w/w osób. Podstawą do nabycia świadczenia jest spełnienie kryterium dochodowego, które w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie może przekraczać kwoty 1922 zł netto. Jest to świadczenie jednorazowe. Kwota świadczenia wynosi 1000 złotych.

Wykres 28. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka

Źródło: OZPS

Wykres 29. Kwota zasiłków rodzinnych w tys. zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku

Źródło: OZPS

Fundusz alimentacyjny przysługuje osobie, która ma zasądzone alimenty na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli jego egzekucja okazała się bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej: do ukończenia 18 roku życia; do ukończenia nauki w szkole lub szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25 roku życia; bezterminowo, jeżeli osoba uprawniona legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednak nie więcej niż

500,00 zł. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują, jeżeli dochód na osobę w rodzinie nie przekracza netto kwoty 725,00 zł.

W roku 2019 ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego skorzystało w sumie 16 862 osób w 10 768 rodzinach. Ogólna kwota świadczeń w zł z funduszu alimentacyjnego w roku 2019 wyniosła 85,88 złotych. Szczegółowe dane dotyczące funduszu alimentacyjnego zostały zaprezentowane w tabeli poniżej.

Tabela 33. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2016-2019

	2016	2017	2018	2019
liczba osób	21 027	19 912	18 398	16 862
liczba rodzin	13 471	12 883	11 912	10 768
ogólna kwota świadczeń w mln zł	104,60	99,13	92,79	85,88

Źródło: OZPS

10.3. Świadczenia opiekuńcze

Do świadczeń opiekuńczych wypłacanych przez samorządy należą: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje: niepełnosprawnemu dziecku, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia, osobie która ukończyła 75 lat. W roku 2019 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 998 231 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 189 mln złotych.

Specjalny zasiłek opiekuńczy natomiast udzielany jest z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej i przysługuje: matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną, w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, innym osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób o znacznym stopniu niepełnosprawności – jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. W roku 2019 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 32 974 tego typu świadczeń na łączną kwotę ponad 20,2 mln złotych.

Tabela 34. Świadczenia opiekuńcze (liczba świadczeń) w latach 2017-2019

	2017	2018	2019
zasiłek pielęgnacyjny - ogółem	948 562	964 496	998 231
zasiłek pielęgnacyjny - dla niepełnosprawnego dziecka	188 315	193 120	202 080
zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności	483 389	490 684	507 143
zasiłek pielęgnacyjny - osobie, która ukończyła 75 lat	25 540	24 316	23 036
zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia ²⁷	251 318	256 376	265 972
świadczenie pielęgnacyjne	116 568	123 334	132 302
specjalny zasiłek opiekuńczy	35 508	34 222	32 974
świadczenia opiekuńcze ogółem - zasiłek pielęgnacyjny, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy	1 100 638	1 122 052	1 163 507

Źródło: OZPS

Świadczenie pielęgnacyjne przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. W roku 2019 w województwie pomorskim samorządy udzieliły 132 302 tego typu świadczeń na łączną kwotę 208,1 mln złotych. Poniżej w tabeli zaprezentowane zostały dane dotyczące kwot świadczeń na świadczenia opiekuńcze przekazane przez pomorskie samorządy w latach 2017-19.

Tabela 35. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2017-2019

	2017	2018	2019
zasiłek pielęgnacyjny - ogółem	145,1	152,5	189,0
zasiłek pielęgnacyjny - dla niepełnosprawnego dziecka	28,8	30,5	38,2
zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności	74,0	77,6	96,0
zasiłek pielęgnacyjny - osobie, która ukończyła 75 lat	3,9	3,8	4,4
zasiłek pielęgnacyjny - osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia ²⁸	38,5	40,6	50,4
świadczenie pielęgnacyjne	162,9	181,3	208,1
specjalny zasiłek opiekuńczy	18,3	18,1	20,2
świadczenia opiekuńcze ogółem - zasiłek pielęgnacyjny, świadczenia pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy	326,3	351,9	417,3

Źródło: OZPS

²⁷ Świadczenie przyznane osobie legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia

²⁸ jw.

10.4. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne

O dodatek mieszkaniowy ubiegać się może każdy – niezależnie od tego, czy mieszka w mieszkaniu komunalnym, spółdzielczym, własnościowym, czy nawet w domu prywatnym. Istotny jest jedynie niski dochód, metraż zajmowanego lokalu i tytuł prawny do lokalu. Jeśli ktoś nie ma tytułu prawnego, musi przedstawić potwierdzenie, że ma uprawnienie do lokalu socjalnego lub zamiennego. Zryczałtowany dodatek energetyczny stanowi natomiast częściową rekompensatę kosztów opłat ponoszonych z tytułu opłat za energię elektryczną. Dodatek przysługuje tzw. odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, czyli osobie pobierającej dodatek mieszkaniowy. Zgodnie z ustawą – Prawo energetyczne odbiorcą wrażliwym energii elektrycznej jest osoba, której przyznano dodatek mieszkaniowy, która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym.

W roku 2019 w województwie pomorskim z dodatków mieszkaniowych skorzystało 27 671 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia na łączną kwotę 44,6 mln zł. Pomorskie samorządy przygotowując ocenę zasobów pomocy społecznej zaprognozowały wzrost kwoty przekazywanej na ww. świadczenie w roku 2020 na 52,3 mln zł. Jeżeli chodzi natomiast o dodatki energetyczne to w roku 2019 z tego świadczenia skorzystało 6 745 gospodarstw domowych, które otrzymały świadczenia z tego tytułu na łączną kwotę 746,9 tys. zł. W 2020 roku prognozuje się wzrost łącznej kwoty przekazanej na te świadczenia do poziomu 838,4 tys. zł.

Tabela 36. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2018-2019 oraz prognoza 2020

	2018	2019	prognoza 2020
Dodatki mieszkaniowe			
liczba gospodarstw domowych	26 701	27 671	28 164
– kwota świadczeń w mln złotych	45,2	44,6	52,3
Dodatki energetyczne			
liczba gospodarstw domowych	10 708	6 745	6 791
– kwota świadczeń w tys. złotych	801,9	746,9	838,4

Źródło: OZPS

11. PROJEKTY REALIZOWANE PRZEZ ROPS W 2019 ROKU

Realizacja projektów finansowanych ze środków pochodzących z funduszy europejskim, umożliwi ROPS prowadzenie wielu potrzebnych w regionie działań rozwojowych. W roku 2019 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku realizował następujące projekty z obszaru pomocy i integracji społecznej.

11.1. Kooperacja – efektywna i skuteczna [PO WER 2014-2020]

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie od 1 kwietnia 2018 roku do 30 czerwca 2021 roku (realizacja projektu została wydłużona o 3 miesiące).

Grupą docelową / ostatecznymi odbiorcami wsparcia są podmioty polityk sektorowych istotnych z punktu widzenia włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa, zwłaszcza instytucje rynku pracy, instytucje systemu oświaty, jednostki systemu ochrony zdrowia, sądownictwo, policja. Są to podmioty istotne z punktu widzenia strategicznego podejścia do przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu z terenu 20 powiatów i 30 gmin miejsko-wiejskich o zróżnicowanej wielkości działających na obszarze Makroregionu II.

Projekt przyczyni się do realizacji celu szczegółowego nr 2 PO WER: Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego poprzez utworzenie modelu kooperacji / sieci współpracy podmiotów instytucji pomocy i integracji społecznej z podmiotami innych polityk sektorowych jak: edukacja, zdrowie, kultura, sport, sądownictwo i policja i wprowadzenie nowego profilu usług opartego o wzajemną współpracę i wykorzystanie potencjału tych instytucji w działaniach na rzecz włączenia społecznego osób/rodzin. Model polegający na wypracowaniu i wzmocnieniu mechanizmów współpracy różnych podmiotów ma doprowadzić w konsekwencji do komplementarnego podejścia do świadczenia usług na rzecz włączenia społecznego. W wyniku podjętych działań w ramach projektu „Kooperacja – efektywna i skuteczna”, planowane jest osiągnięcie następujących efektów:

- wypracowany zostanie model kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych;
- przeprowadzone zostanie pilotażowe wdrożenie wypracowanego modelu kooperacji na terenie 50 jednostek samorządu terytorialnego;
- 288 podmiotów podejmie współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji;
- 100 pracowników socjalnych zostanie objętych wsparciem w formie coachingu indywidualnego i grupowego;
- wypracowany zostanie raport obejmujący podsumowanie efektów pilotażu modelu dla gmin miejsko-wiejskich w celu rekomendowania ich do stosowania na obszarze całego kraju.

W I kwartale 2019 roku zakończono realizację I Kamienia Milowego projektu, podczas którego grupy robocze złożone z ekspertów z trzech poziomów polityki regionalnej: gminy (Powiatowa Grupa Refleksyjna), powiatu (Powiatowa Grupa Decydentów) oraz województwa (Regionalna Grupa Refleksyjna) wypracowały Modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji

społecznej, a podmiotami innych polityk sektorowych w gminach miejsko-wiejskich. W ramach podjętych działań w województwie pomorskim odbyło się 30 spotkań grup eksperckich, 8 seminariów dla interesariuszy zaangażowanych w pomoc i wsparcie rodzin, 1 spotkanie konsultacyjne dla pracowników sektora usług publicznych oraz dwudniowe spotkanie coachingu grupowego i 104 godziny coachingu indywidualnego dla pracowników socjalnych. Powstało również narzędzie IT – platforma komunikacyjno-informacyjna wspierająca wymianę informacji w systemie pomocy społecznej. Łącznie wsparciem objęto 199 osób z 92 instytucji.

Wraz z II kwartałem 2019 roku rozpoczęła się realizacja II Kamienia Milowego projektu, którego celem jest przeprowadzenie testu Modelu kooperacji na terenie gmin Brusy, Kartuzy, Żukowo, Skarszewy i Dzierżoń objętych działaniami projektowym. W każdej z gmin zostanie zawiązany Partnerski Zespół Kooperacji stworzony z kluczowych instytucji pomocy i integracji społecznej oraz podmiotów innych polityk sektorowych. Osoby reprezentujące daną instytucję w ramach grup roboczych wraz z przedstawicielami osób/rodzin/grup społecznych będą planować koszyk usług dopasowany do zdiagnozowanych potrzeb. Planowana jest kontynuacja spotkań grup eksperckich z poziomu gminny, powiatu i województwa oraz coachingu grupowego i indywidualnego dla pracowników socjalnych. Zostanie opracowana aplikacja typu Web, której celem jest aktywne włączenie osób/rodzin/grup społecznych w planowanie i realizację zadań w opracowanym planie pracy.

Wartość projektu: 11 977 479,39 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 10 094 619,62 zł.

11.2. Model na więcej [PO WER 2014-2020]

Projekt „Model na więcej” realizowany jest przez Centrum Inicjatyw Obywatelskich w partnerstwie z Witkac Sp. z o. o., Samorządem Województwa Pomorskiego oraz hiszpańskim stowarzyszeniem Asociacion Smilemundo z Barcelony (partner zagraniczny). Projekt jest realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Celem projektu jest wypracowanie w porozumieniu z partnerem zagranicznym rozwiązania dotyczącego współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) z podmiotami ekonomii społecznej (PES) w zakresie dostarczania usług publicznych, w tym opiekuńczych, zdrowotnych, transportowych, lokalnego recyklingu i utrzymania czystości. Cel ten zostanie zrealizowany dzięki wzrostowi wiedzy pracowników JST na temat wprowadzania klauzul społecznych do zamówień publicznych oraz aktywizacji społecznej PES poprzez podniesienie poziomu wiedzy i zwiększoną realizację usług publicznych.

Ideą projektu jest przygotowanie modelowego rozwiązania bazującego na doświadczeniach samorządu Barcelony, które z jednej strony spowoduje zwiększenie zainteresowania wprowadzaniem klauzul społecznych przez jednostki samorządu terytorialnego, z drugiej natomiast umożliwi PES takie rozwiązania, które wzmocnią je i uczynią partnerem przygotowanym do realizacji zadań publicznych zlecanych przez JST.

W ramach projektu:

- stworzone zostanie narzędzie edukacyjne (platforma internetowa), wspierające PES,
- wdrożone zostaną w województwie pomorskim nowe rozwiązania w zakresie stosowania Modelu wprowadzania klauzul społecznych w zlecaniu usług społecznych oraz zamówieniach publicznych.
- współpraca z partnerem zagranicznym pozwoli na wykorzystanie doświadczenia i wiedzy samorządu Barcelony w zakresie zidentyfikowanego w Polsce problemu dotyczącego zbyt małej liczby i zakresu usług społecznych świadczonych przez PES oraz zbyt niskiego poziomu wykorzystywania tych usług przez podmioty administracji publicznej.

Wartość projektu wynosi: 812 870,00 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 766 455,12 zł

11.3. Partnerstwo dla Rodziny [PO WER 2014-2020]

Województwo Pomorskie w partnerstwie z innymi województwami realizuje projekt pn. „Partnerstwo dla Rodziny”. Projekt ten jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój* na lata 2014-2020, *Oś priorytetowa II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, Działanie 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym*.

Projekt realizowany jest przez Województwo Wielkopolskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu wraz z trzema partnerami: Województwem Lubuskim – Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Zielonej Górze, Województwem Pomorskim, Województwem Zachodniopomorskim.

Głównym celem projektu jest objęcie wsparciem pracowników i przedstawicieli instytucji oraz służb zaangażowanych w realizację zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Czas realizacji projektu przewidziany jest od 1 października 2019 roku do 30 września 2021 na terenie województw: lubuskiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego (obszar makroregionu północno-zachodniego). Ponad 2 tys. osób, które spełnią kryteria formalne i dopełnią określonych w regulaminie wymagań, zostanie objętych bezpłatnym wsparciem w ramach projektu. Cel projektu jest spójny z wojewódzkimi programami wsparcia rodziny i pieczy zastępczej. Zostanie on osiągnięty przez podniesienie wiedzy i umiejętności uczestników poprzez udział w szkoleniach:

1. Dla kadry zarządzającej
2. Na temat budowania lokalnego systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz pozyskiwania środków na ten cel
3. Z zakresu stosowania prawa
4. Kompetencji osób bezpośrednio pracujących z dziećmi i rodzinami
5. Dla organów kontrolnych wojewody
6. Dla służb współpracujących i tworzących system wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz adopcji.

Realizacja powyższych bloków tematycznych - poprzez podniesienie poziomu wiedzy i umiejętności uczestników - przyczyni się do wdrażania nowych rozwiązań w ramach realizowania ustawy, co z kolei spowoduje intensyfikację działań na rzecz dziecka i rodziny oraz wpłynie na doskonalenie systemu pieczy zastępczej.

Wartość projektu „Partnerstwo dla Rodziny” wynosi 5 134 692,50 zł., w tym wkład funduszy europejskich: 4 327 518,83 zł.

11.4. Standard mieszkalnictwa wspomaganego [PO WER 2014-2020]

Województwo Pomorskie – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Solidarni „Plus” oraz Towarzystwem Wspierania Potrzebujących, Przystań realizuje projekt dofinansowany z Funduszy Europejskich pn. „Wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną, z uwzględnieniem możliwości finansowania tego rozwiązania”.

Celem projektu jest wypracowanie rozwiązań umożliwiających niezależne życie osobom z niepełnosprawnością fizyczną, zgodnie z ideą przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności. Projekt realizowany jest w okresie od 1 stycznia 2018 roku do 31 grudnia 2021 roku, zgodnie z "Ogólnoeuropejskimi wytycznymi dotyczącymi przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności". W ramach projektu opracowany został standard mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną (uwzględniający specyficzne potrzeby i możliwości tych osób), który następnie zostanie wdrożony w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego. Po zakończeniu etapu wdrażania standardu opracowane zostaną rekomendacje i przeprowadzone będą spotkania edukacyjno - szkoleniowe dla przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych ze wszystkich województw

w zakresie stosowania opracowanego i wdrożonego standardu mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną. Planowane efekty projektu:

- powstanie mieszkań wspomaganych dla osób z niepełnosprawnością fizyczną w 5 gminach na terenie województwa pomorskiego;
- wzrost jakości usług realizowanych na rzecz osób z niepełnosprawnością fizyczną w środowisku lokalnym;
- zapewnienie opieki w środowisku lokalnym osobom zagrożonym koniecznością umieszczenia w całodobowych formach opieki instytucjonalnej.

W roku 2019 kontynuowano realizację II Kamienia Milowego projektu tj. wdrażanie opracowanego w poprzednim zadaniu „Standardu usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością fizyczną” w gminie Brusy, Człuchów, Kościerzyna, Sierakowice i Puck. Fundacja Polska Bez Barrier przeprowadziła audyt dostępności użyczonych lokali na podstawie którego powstał „Raport z badania wstępnego dostępności dla osób z niepełnosprawnością dotyczący dostosowania sześciu lokali do potrzeb osób z niepełnosprawnością fizyczną w pięciu gminach województwa pomorskiego”. Rozpoczęto prace remontowo-adaptacyjne w jednym z lokali mieszkalnych (gm. Człuchów). Opracowano ankietę diagnozującą potrzeby gmin w woj. pomorskim w zakresie wspierania osób z niepełnosprawnościami fizyczną i przeprowadzono badanie z jej wykorzystaniem wśród 123 OPS. Wartość projektu wynosi: 10 175 999,99 zł, w tym wkład funduszy europejskich: 8 576 332,79 zł

11.5. Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej [RPO WP 2014-2020]

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizuje projekt pozakonkursowy w ramach Działania 06.03. Ekonomia społeczna Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego pn.: *Pomorski system przedsiębiorczości społecznej: koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie pomorskim na lata 2019-2022.*

Celem projektu jest podjęcie działań pozwalających na prowadzenie skutecznej i efektywnej polityki wspierania rozwoju ES poprzez:

1. koordynację działań na rzecz rozwoju ES przez ROPS, wyposażoną w narzędzia koordynacji, celem zwiększenia skuteczności i efektywności działań oraz ich realizacji wymagających oddziaływania szerszego, w wymiarze regionalnym;
2. wyznaczanie kierunków rozwoju ES, uwzględniające uwarunkowania bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej regionu w celu umożliwienia rzetelnej oceny efektów realizowanych działań oraz ich ogniskowania w obszarach najbardziej wymagających wsparcia. Powyższe działania skierowane są do: OWES, JST i ich jednostek organizacyjnych oraz PES.

Cele szczegółowe:

1. Funkcjonowanie sieci współpracy pomiędzy instytucjami, organizacjami, biznesem i nauką, PES zaangażowanymi w rozwój ES w regionie.
2. Promocja ES w regionie.

3. Uspójnienie działalności OWES na poziomie regionalnym działania:
- organizowanie i przeprowadzenie spotkań, warsztatów, szkoleń, seminariów, konferencji, kampanii społecznych,
  - doradztwo specjalistyczne,
  - tworzenie regionalnych sieci podmiotów ES,
  - tworzenie regionalnych sieci podmiotów ES o charakterze reintegracyjnym,
  - tworzenie raportów dotyczących agregowania działalności OWES i sieci regionalnych,
  - synchronizacja i uspójnianie działań OWES,
  - wspieranie realizacji przez podmioty ES usług użyteczności publicznej,
  - organizowanie funkcjonowania powołanego Uchwałą ZWP 598/51/15 z dnia 23.06.2015 Pomorskiego Komitetu Rozwoju ES,
  - aktualizacja i wdrażanie WPRES,
  - tworzenie i stała aktualizacja mapy zasobów i potrzeb rozwoju ES w regionie,
  - reprezentowanie interesów sektora ES na poziomie regionalnym,
  - współtworzenie lokalnych planów rozwoju ES.

Planowane efekty projektu:

- Wsparcie 50 PES
- Zwiększenie poziomu współpracy i skuteczności działań pomiędzy JST, JSPS, IRP, PES oraz OWES w zakresie reintegracji społ. i zawodowej.
- Zwiększony zakres powiązań i współpracy PES z biznesem i środowiskiem naukowym.
- Większa promocja ES i jej produktów w regionie

Wartość projektu: 1 950 000,00 zł.

Dofinansowanie projektu z UE: 1 657 500 zł.

Termin realizacji: 01.01.2019 roku - 31.12.2022 roku

W 2019 roku w ramach projektu zrealizowano:

Jednym z głównych działań w 2019 roku było zapewnienie warunków do koordynacji rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Zorganizowano m.in. 6 spotkań/posiedzeń Pomorskiego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej (w tym jedno nadzwyczajnej oraz jedno w formule wyjazdowej) oraz 3 spotkania przedstawicieli pomorskich ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Każdorazowo spotkania były odpowiedzią na aktualną sytuację związaną z funkcjonowaniem i zmianami w zakresie ekonomii społecznej w kraju i województwie.

W ramach projektu odbyła się również wizyta studyjna na terenie województwa mazowieckiego oraz warmińsko-mazurskiego, w ramach, której uczestnicy mieli możliwość poznać m.in. dobre praktyki najprężniej działających PES i systemy wsparcia podmiotów zaangażowanych w rozwój ekonomii społecznej ww. województwach.

W 2019 roku, w ramach projektu zorganizowano 2 konferencje:

- *Forum Inicjowania Rozwoju pt. „RÓŻNORODNOŚĆ. CZŁOWIEK I ŚRODOWISKO. W CENTRUM UWAGI”*. W ramach konferencji przygotowana została specjalna oferta dla podmiotów ekonomii społecznej, przedsiębiorstw społecznych, strefa w której odbyły się m.in.: spotkania warsztatowe oraz pokazy ofert podmiotów ekonomii społecznej z województwa pomorskiego.
- *„Efektywne rozwiązania w obszarze pomocy i integracji społecznej na przestrzeni ostatnich 20 lat”* – w ramach konferencji odbyła się m.in. debata nt. zmian w pomocy i

integracji społecznej z uwzględnieniem rozwijającej się ekonomii społecznej, jako narzędzia efektywnego oddziaływania w stosunku do osób wykluczonych społecznie. Kolejnym działaniem podjętym w 2019 roku w ramach projektu było zapewnienie wsparcia dla funkcjonowania regionalnej sieci kooperacji podmiotów reintegracyjnych - zorganizowano 3 spotkania Konwentu Pomorskich Centrów i Klubów Integracji społecznej (jednodniowe oraz w formule dwudniowej, wyjazdowej). Odbyły się również 2 spotkania (dwudniowe wyjazdowe), mające na celu wzmacnianie poziomu współpracy pomiędzy NGO, JST, PES dot. podwyższenia kompetencji w zakresie budowania partnerstw oraz tworzenia nowych narzędzi współpracy pomiędzy NGO, JST, PES

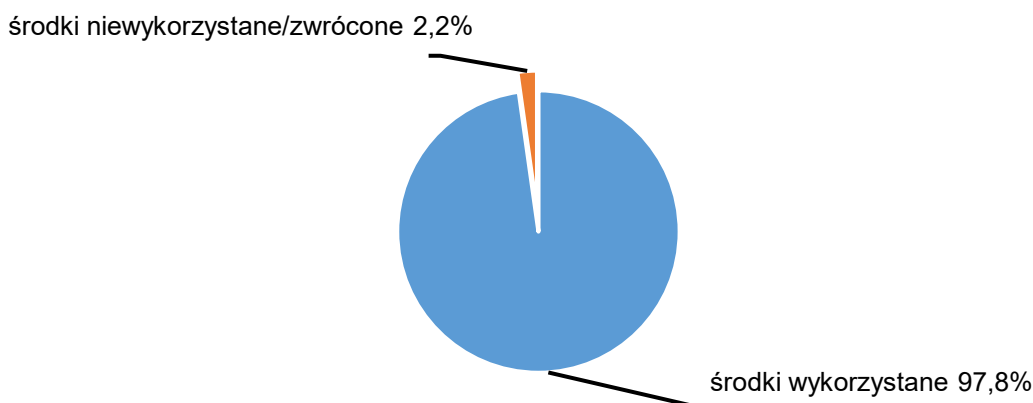
W ramach projektu prowadzono również pilotaż i wdrażanie „*Pomorskiego Modelu Współpracy na rzecz Aktywizacji Społeczno-Zawodowej Osób Pozostających bez Pracy*” Do pilotażu wytypowano 3 samorzady: Miasto Lębork, Miasto Sopot, Gmina Wejherowo. Jednostki te zostały objęte pakietem wsparcia w zakresie budowania współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami pomocy i integracji społecznej, instytucjami rynku pracy, podmiotami ekonomii społecznej na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Dodatkowo w ramach tego zadania odbył się szereg spotkań subregionalnych dot. budowania partnerstw między instytucjami w oparciu o wartości przy realizacji projektów skoncentrowanych na wsparciu danej grupy klientów, poruszające kwestię działań z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej w celu wsparcia osób z doświadczeniem kryzysu psychicznego, czy też dotyczące wsparcia osób z niepełnosprawnościami, form i narzędzi aktywizacji społeczno-zawodowej.

12. WSPÓŁPRACA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO Z NGO

Priorytetem współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2019 był rozwój systemu wsparcia tworzonego przez i dla organizacji pozarządowych w celu skutecznej realizacji zadań publicznych. Zgodnie z zapisami § 6. Programu Współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na rok 2019 realizacja zadań publicznych w trybie otwartych konkursów ofert została zaplanowana przez następujące komórki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego: Departament Edukacji i Sportu (DES); Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej (ROPS); Departament Turystyki (DT); Departament Kultury (DK); Departament Zdrowia (DZ).

W 2019 roku wysokość środków udzielonych z budżetu Samorządu Województwa Pomorskiego na dofinansowanie zadań publicznych zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym oraz podmiotom określonym w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w ramach otwartych konkursów ofert wyniosła 6,56 mln zł, z czego dofinansowane podmioty wykorzystały 6,41 mln zł, co stanowi 97,8 % przekazanej kwoty. Różnica pomiędzy przyznaną a niewykorzystaną kwotą dotacji wynika z tego, że organizacje pozarządowe nie wykorzystały w 100% otrzymanej dotacji lub nastąpił jej częściowy zwrot.

Wykres 30. Poziom wykorzystania środków przez NGO w ramach współpracy z Samorządem Województwa Pomorskiego w 2019 roku

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi za rok 2019

Wśród wszystkich departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego najwięcej środków na zadania zlecone w trybie otwartych konkursów w 2019 roku przeznaczył Departament Edukacji i Sportu na działania w obszarze sportu. W sumie na ten cel organizacje pozarządowe otrzymały ponad 4,4 mln zł. Poniżej w tabeli szczegółowe dane dot. zlecania zadań publicznych w trybie otwartych konkursów.

Tabela 37. Zestawienie łączne z zadań zleconych w trybie otwartych konkursów ofert

Departament UMWP	liczba złożonych ofert	otrzymały dofinansowanie	liczba umów	kwota przyznanych dotacji w tys. zł	poziom wykorzystania (%)
Departament Edukacji i Sportu UMWP (obszar edukacji)	3	1	1	131,0	0,00
Departament Edukacji i Sportu UMWP (obszar sportu)	87	28	27	4456,0	99,93
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	68	29	29	607,5	97,08
Departament Turystyki	19	12	12	85,2	99,62
Departament Kultury	165	76	74	1300,0	97,38
Departament Zdrowia	1	1	1	20,0	99,95
razem	343	147	144	6599,7	97,18

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Samorządu Województwa Pomorskiego z organizacjami pozarządowymi za rok 2019

13. ŚRODKI FINANSOWE NA WYDATKI W POMOCY SPOŁECZNEJ I INNYCH OBSZARACH POLITYKI SPOŁECZNEJ W BUDŻECIE JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

W rozdziale tym zaprezentowane zostały dane pochodzące z formularza OZPS przekazanego przez pomorskie OPS/PCPR do ROPS. Dane pochodzą w całości z rozdziału 7 formularza oceny zasobów pomocy społecznej, dostępnego w centralnej aplikacji statystycznej (CAS). Przy jego wypełnianiu wyszczególniono wszystkie poniesione wydatki przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej związane z wykonywaniem zadań własnych i zleconych w obszarze udzielanej pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, form wsparcia, programów i projektów według klasyfikacji budżetowej. Wielkości wydatków dotyczą wykonania budżetu jednostki za dany rok, zgodnie ze sprawozdaniem Rb-28.

Tabela 38. Środki finansowe JST w mln zł na wydatki w zakresie pomocy społecznej.

wyszczególnienie	2018	2019	prognoza 2020
ogółem (działy)	X	471,67	972,01
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	X	287,13	355,09
85153 - przeciwdziałanie narkomanii	3,82	0,40	0,45
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,28	0,03	0,04
85154 - przeciwdziałanie alkoholizmowi	40,03	4,06	4,25
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	8,66	0,86	0,85
85202 - domy pomocy społecznej	245,66	26,82	28,01
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	56,46	6,74	7,37
85203 - ośrodki wsparcia	54,75	6,47	6,64
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	29,90	3,28	2,66
85205 - przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,91	0,32	0,32
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	2,39	0,27	0,27
85213 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji	X	0,64	0,68
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	X	0,60	0,64
85214 - zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	47,69	4,56	5,03
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	46,26	4,47	4,92
85215 - dodatki mieszkaniowe	46,89	4,30	4,83
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	17,68	1,71	1,82
85216 - zasiłki stałe	85,08	8,68	9,05
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	80,34	8,48	8,46

wyszczególnienie	2018	2019	prognoza 2020
85218 - powiatowe centrum pomocy rodzinie	14,98	1,64	1,74
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	14,98	1,64	1,74
85219 - ośrodek pomocy społecznej	184,92	49,12	49,97
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	178,82	19,26	20,13
85220 - specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	10,17	0,69	0,83
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	2,36	0,31	0,40
85228 - usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	60,24	7,28	7,75
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	49,96	5,66	6,09
85230 - pomoc w zakresie dożywiania	200,13	4,07	4,18
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	197,31	3,80	3,89
85231 - pomoc dla cudzoziemców	0,18	0,01	0,00
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,18	0,01	0,00
w tym (z wiersza 31): wydatki na pomoc dla cudzoziemców w celu integracji ze środowiskiem (cudzoziemcy, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą)	0,18	0,01	0,00
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,18	0,01	0,00
85232 - centra integracji społecznej	3,30	0,27	0,35
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,77	0,08	0,08
85278 - usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,52	0,01	0,01
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,52	0,01	0,01
85295 - pozostała działalność	24,81	2,43	3,06
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	10,96	1,30	1,45
85311 - rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	9,75	1,04	1,28
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	1,19	0,14	0,20
85321 - zespoły orzekania o niepełnosprawności	7,80	0,94	0,90
– w tym: w budżecie dyspozycji OPS/PCPR	3,79	0,43	0,41
85324 - państwowy fundusz rehabilitacji osób niepełnosprawnych	27,89	3,10	3,58
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	14,72	1,68	1,92
85395 - pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	70,67	4,50	5,58
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	14,15	1,09	1,54
85415 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym	15,41	1,39	1,19

Ocena Zasobów Pomocy Społecznej województwa pomorskiego za rok 2019

wyszczególnienie	2018	2019	prognoza 2020
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	5,91	0,53	0,51
85416 - pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym	3,51	0,38	0,43
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,05	0,01	0,01
85501 - świadczenie wychowawcze	1 479,92	203,46	217,81
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	1 013,83	132,44	148,86
85502 - świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	913,21	98,50	575,83
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	672,72	69,94	117,51
85504 - wspieranie rodziny	95,55	10,22	10,22
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	65,47	7,11	7,17
85505 - tworzenie i funkcjonowanie żłobków	51,68	5,38	6,06
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,00	0,00	0,01
85506 - tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	0,06	0,03	0,03
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,00	0,00	0,00
85507 - dzienni opiekunowie	0,00	0,01	0,01
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	0,00	0,00	0,00
85508 - rodziny zastępcze	116,70	12,52	12,97
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	114,83	12,31	12,75
85510 - działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	67,57	7,52	8,08
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	24,44	2,22	2,69
85513 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre	X	0,93	0,89
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	X	0,72	0,72
85514 - składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby przebywające na urloпах	X	0,00	0,00
– w tym: w budżecie OPS/PCPR	X	0,00	0,00

Źródło: OZPS

14. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Poniżej tabela wniosków i rekomendacji wynikających z danych zawartych w niniejszym dokumencie. Tabela zawiera jedynie najistotniejsze z kwestie. Wnioski z danych za 2019 rok zostały dopasowane do aktualnej sytuacji związanej z epidemią COVID-19 i wywołanym nią kryzysem gospodarczym. W pewnej mierze dość dobra sytuacja społeczno-gospodarcza regionu może ulec zmianie w perspektywie najbliższych lat. W kolumnie „Interwencja SWP” wskazane zostały propozycje działań, których realizatorem w imieniu Samorządu Województwa Pomorskiego mógłby być Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
I. Sytuacja osób niesamodzielnych, wymagających opieki			
1.	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba dużych, nawet kilkusetosobowych zakładów utrzymuje się stale na podobnym poziomie. W roku 2019 na Pomorzu funkcjonowały w sumie 42 domy pomocy społecznej, które dysponowały ponad 4 tys. miejsc w formule całodobowej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niezbędny jest rozwój różnego rodzaju zdeinstytucjonalizowanych form pomocy osobom z niepełnoprównościami, chorym lub w podeszłym wieku. – W związku z zagrożeniem epidemicznym COVID-19 należy zapewnić odpowiednie środki bezpieczeństwa w placówkach całodobowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Stworzenie strategii deinstytucjonalizacji uwzględniającej sytuację w placówkach dla osób o szczególnych potrzebach. – Realizacja projektów wspierających rozwój mieszkalnictwa wspomaganego i usług społecznych świadczonych w środowiskach lokalnych. – Stały monitoring potrzeb w placówkach w związku z COVID-19.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
			<ul style="list-style-type: none"> – Realizacja projektów w zakresie poprawy bezpieczeństwa w związku z COVID-19 np. „Pomorskie S.O.S”, „Pomorskie Pomaga”
2.	<ul style="list-style-type: none"> – W strukturze świadczeń z systemu pomocy społecznej wzrasta udział osób, którym udzielono pomocy z powodu niepełnosprawności (28 098 rodzin) i długotrwałej choroby (27 247). – Ponadto Pomorze dotyka, również zjawisko starzenia się społeczeństwa. Zwiększa się jednocześnie liczba osób wymagających kompleksowej opieki. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrzebna jest rozbudowa systemu opieki wytchnieniowej. Z jednej strony umożliwi to lepsze funkcjonowanie osób o szczególnych potrzebach. Z drugiej natomiast umożliwi to m.in. aktywność zawodową, społeczną opiekunów osób zależnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój infrastruktury społecznej skierowanej do osób zależnych w ramach RPO WP 2014-2020. Nabór w ramach OP 7. Zdrowie i opieka, Działanie 7.3 Infrastruktura społeczna. – Realizacja projektu ROPS w obszarze wsparcia seniorów i osób niesamodzielnych (RPO WP Działanie 6.2.2) – Pomoc w poszukiwaniu środków na opiekę wytchnieniową m.in. Fundusz Solidarnościowy - Programu „Opieka Wytchnieniowa”.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
3.	<ul style="list-style-type: none"> – W roku 2019 na terenie województwa pomorskiego 8 gmin nie wypełniało obowiązku zapewnienia usług opiekuńczych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych w gminach. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie wśród JST dobrych praktyk w zakresie usług opiekuńczych z uwzględnieniem narzędzi ekonomii społecznej.
II. Aktywność społeczna osób starszych			
4.	<ul style="list-style-type: none"> – W województwie pomorskim stale rozwija się infrastruktura społeczna dedykowana aktywności społecznej seniorów. Według stanu na 2019 rok, pomorscy seniorzy mogli skorzystać m.in. z ofert uniwersytetów trzeciego wieku (42), domów (15) i klubów Senior+ (24). – Niestety w dalszym ciągu są miejsca w województwie gdzie brakuje tego typu oferty. – Zwiększa się udział osób starszych w ogólnej liczbie mieszkańców województwa. 	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój oferty usług społecznych umożliwiających uczestnictwo i aktywność społeczną osób starszych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie dobrych praktyk w zakresie aktywności społecznej osób starszych (konkurs o nagrodę MWP „Pomorskie dla Seniora”). – Sieciowanie podmiotów działających w obszarze aktywności społecznej seniorów (m.in. Pomorskie Forum Rad Seniorów, Pomorskie Forum Uniwersytetów Trzeciego Wieku). – Zlecenie NGO realizację zadań publicznych w obszarze aktywności osób starszych.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
III. Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej			
5.	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba dzieci w pieczy zastępczej w dalszym ciągu utrzymuje się na podobnym poziomie, a nawet w stosunku do roku 2018 nieznacznie wzrosła. 	<ul style="list-style-type: none"> – Należy w dalszym ciągu rozwijać ofertę wsparcia środowiskowego dla rodzin doświadczających problemów opiekuńczo-wychowawczych: asystentura rodzin, placówki wsparcia dziennego, praca socjalna, praca ze społecznością lokalną (domy, kluby sąsiedzkie). – Jednocześnie jednak potrzebny jest rozwój, różnych form rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto istnieje potrzeba stałego podnoszenia kwalifikacji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. 	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027. – Realizacja przez ROPS szkoleń dla osób pracujących w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej
IV. Kadry pomocy społecznej			
6.	<ul style="list-style-type: none"> – Zmienia się profil beneficjenta pomocy społecznej. W 2019 roku - 28 098 rodzinom przyznano pomoc społeczną z powodu niepełnosprawności, a 27 247 z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. 	<ul style="list-style-type: none"> – Należy wesprzeć kadrę pomocy społecznej w wiedzę i umiejętności w zakresie nowych narzędzi pracy z klientem, dostosowane do zmieniającego się profilu beneficjenta. 	<ul style="list-style-type: none"> – Organizacja przez ROPS szkoleń dla kadry pomocy społecznej z terenu województwa pomorskiego.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
7.	<ul style="list-style-type: none"> – W niektórych miejscach w województwie brakuje osób do pracy w zawodzie pracownika socjalnego. W roku 2019 w całym województwie pomorskim było w sumie 16 ośrodków, które nie spełniły warunków ustawowych odnośnie liczby pracowników socjalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Potrzebne jest podniesienie rangi zawodu pracownika socjalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> – Udział ROPS w pracach dotyczących budowy Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu na lata 2021-2027, którego działania nakierowane będą m.in. na wzmocnienie rangi zawodów pomocowych
V. Ubóstwo			
8.	<ul style="list-style-type: none"> – Najczęściej wskazywanym powodem przyznania świadczeń z pomocy społecznej w 2019 roku na Pomorzu było ubóstwo, z jej powodu pomocy udzielono 30 022 rodzinom (spadek w stosunku do roku 2018 o 3 472 rodzin). Rodziny, którym przyznano pomoc z tego tytułu stanowiły 55,7% wszystkich rodzin beneficjentów. – Sytuacja na pomorskim rynku pracy w 2019 roku była dość dobra. Stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 4,4%. Spada również znaczenie bezrobocia jako przesłanki udzielenia pomocy społecznej (spadek liczby rodzin o 2 503 rodzin, którym udzielono pomocy z powodu 	<ul style="list-style-type: none"> – Należy zaplanować kierunki działań pod kątem minimalizowania skali ubóstwa i marginalizacji społecznej, która w wyniku kryzysu wywołanego epidemią COVID-19 może w najbliższej przyszłości wzrosnąć. – Rekomenduje się stały monitoring skali ubóstwa w województwie (badania, analizy itp.). 	<ul style="list-style-type: none"> – Opracowanie regionalnego programu w zakresie przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu na lata 2021-2027. – Zlecenie NGO realizacji zadań publicznych w zakresie pomocy społecznej (m.in. Banki Żywności)

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
	<p>bezrobocia w stosunku do 2018 roku). Jednocześnie kwota zasiłków okresowych w przeważającej części została przeznaczona na zasiłki z tytułu bezrobocia, było to w sumie 8,4 mln zł.</p>		
VI. Ekonomia społeczna i współpraca z NGO			
9.	<ul style="list-style-type: none"> – Na Pomorzu funkcjonuje ok. 9 tys. organizacji pozarządowych, jednakże ich potencjał w zakresie świadczenia usług społecznych jest niewykorzystany, co wynika przede wszystkim z braków kadrowych i ich słabej kondycji finansowej. Ok. 10% organizacji pozarządowych prowadzi działalność gospodarczą. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wykorzystanie pełnego potencjału pomorskich NGO w realizacji usług społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Zapewnienie trwałości systemu wsparcia NGO, rozwój kadr organizacji. – Ekonomizacja NGO.
10.	<ul style="list-style-type: none"> – Według danych OWES na terenie województwa pomorskiego w 2019 roku funkcjonowało 52 przedsiębiorstw społecznych wspieranych przez OWES (36 spółdzielni socjalnych, 13 fundacji, 1 stowarzyszenie, 1 spółka non profit). – Jak wynika z danych KRS na koniec 2019 roku, na Pomorzu funkcjonowało w sumie 72 spółdzielnie socjalne (w tym 36 	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększanie udziału podmiotów ekonomii społecznej w obszarze realizacji usług społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w regionie (projekt ROPS RPO WP 2014-2020 6.3.3). – Zwiększenie udziału klauzul społecznych w zamówieniach publicznych.

NR	WNIOSKI	REKOMENDACJE	INTERWENCJA SWP (propozycja)
	posiadających status przedsiębiorstwa społecznego).		

15. SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP

Spis tabel:

Tabela 1. Zasoby komunalne gmin.....	12
Tabela 2. Dane o infrastrukturze społecznej.....	12
Tabela 3. Wybrane placówki dla osób z niepełnosprawnościami, długotrwale chorych lub w podeszłym wieku w latach 2017-2019.....	13
Tabela 4. Ośrodki interwencji kryzysowej dla osób doświadczających przemocy w latach 2017-2019.....	14
Tabela 5. Mieszkania chronione w tym treningowe w latach 2017-2019.....	15
Tabela 6. Placówki dla osób doświadczających bezdomności w latach 2017-2019.....	15
Tabela 7. Dane o podmiotach ekonomii społecznej.....	17
Tabela 8. Struktura uczestników CIS w latach 2017-2019.....	19
Tabela 9. Usługi reintegracji zawodowej i społecznej CIS w latach 2017-2019.....	20
Tabela 10. Struktura uczestników KIS w latach 2018-2019.....	21
Tabela 11. Usługi reintegracji społecznej i zawodowej KIS w latach 2018- 2019.....	21
Tabela 12. Dane dot. warsztatów terapii zajęciowej wg. powiatów.....	22
Tabela 13. Liczba funkcjonujących spółdzielni socjalnych w powiatach.....	25
Tabela 14. Liczba Uniwersytetów Trzeciego wieku w powiatach.....	29
Mapa 2. Rady seniorów w województwie pomorskim.....	30
Tabela 15. Domy i Kluby Senior + w województwie pomorskim.....	31
Tabela 16. Dane o osobach i rodzinach, którym przyznano świadczenia.....	34
Tabela 17. Zadania własne gminy - zasiłki okresowe, kwoty w mln zł.....	38
Tabela 18. Świadczenie niepieniężne – liczba osób, które otrzymały pomoc.....	38
Tabela 19. Szczegóły dotyczące powodów udzielenia pomocy społecznej w latach 2017 – 2019, wraz z wskazaniem różnic.....	43
Tabela 20. Placówki wsparcia dziennego w województwie pomorskim w roku 2019.....	49
Tabela 21. Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2018 - 2019.....	51
Tabela 22. Liczba rodzin zastępczych w latach 2018 – 2019.....	52
Tabela 23. Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej w latach 2018 - 2019.....	52
Tabela 24. Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych w latach 2017 - 2018.....	53

Tabela 25. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2018 i 2019 na pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej.....	54
Tabela 26. Kwoty w złotych przeznaczane przez powiaty w latach 2018 i 2019 na pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo – wychowawcze.....	54
Tabela 27. Liczba dzieci przysposobionych na Pomorzy w latach 2017-2019.....	54
Tabela 28. Turnusy rehabilitacyjne.....	56
Tabela 29. Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.....	57
Tabela 30. Dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki.....	57
Tabela 31. Program „Aktywny Samorząd”.....	57
Tabela 32. Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego.....	61
Tabela 33. Rodziny pobierających świadczenie wychowawcze (500+) na pierwsze dziecko oraz pozostałe rodziny, którym wypłacono świadczenie w 2019 roku.....	61
Tabela 34. Dane o osobach i rodzinach, które skorzystały ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego wraz z ogólną kwotą świadczeń w latach 2016-2019.....	64
Tabela 35. Świadczenia opiekuńcze (liczba świadczeń) w latach 2017-2018.....	65
Tabela 36. Kwota świadczeń opiekuńczych w mln złotych w latach 2017-2019.....	65
Tabela 37. Dodatki mieszkaniowe i energetyczne w latach 2018-2019 oraz prognoza 2020.....	66
Tabela 38. Zestawienie łączne z zadań zleconych w trybie otwartych konkursów ofert.....	75
Tabela 39. Środki finansowe JST w mln zł na wydatki w zakresie pomocy społecznej.....	76
Spis wykresów i map:	
Wykres 1. Stopa bezrobocia (%) w województwie w latach 2010 - 2019.....	11
Wykres 2. Placówki dla osób doświadczających bezdomności według typów w 2019 roku.....	16
Wykres 3. Forma prawna przedsiębiorstw społecznych.....	23
Wykres 4. Branże wiodące przedsiębiorstw społecznych w województwie pomorskim.....	24
Mapa 1. Infrastruktura społeczna dla Seniorów.....	28
Wykres 5. Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia w latach 2017-2018 oraz prognoza na rok 2020.....	33
Wykres 6. Wskaźnik deprivacji lokalnej wg. powiatów (%).....	34
Wykres 7. Beneficjenci pomocy społecznej wg. grup wiekowych.....	35
Wykres 8. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w latach 2016-2019.....	37
Wykres 9. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów.....	37

Wykres 10. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia niepieniężne w liczbie osób, którym przyznano świadczenia ogółem wg. powiatów.....	39
Wykres 11. Liczba rodzin, którym udzielono świadczeń wg. najczęściej wskazywanych powodów	40
Wykres 12. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu ubóstwa w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%].....	40
Wykres 13. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej	41
Wykres 14. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem w podziale na powiaty [%].....	42
Wykres 15. Odsetek rodzin, którym przyznano świadczenia z powodu niepełnosprawności w liczbie rodzin, którym przyznano świadczenia ogółem, w podziale na powiaty [%].....	42
Wykres 16. Struktura najczęstszych powodów udzielenia świadczeń z pomocy społecznej w 2019 roku w układzie wg. powiatów (% rodzin beneficjentów).....	45
Wykres 17. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie usług opiekuńczych w latach 2014-2018	46
Wykres 18. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2014-2019.....	47
Wykres 19. Asystenci rodzin oraz rodziny korzystające ze wsparcia asystentów rodzin.....	48
Wykres 20. Odsetek dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w 2019 roku [%]..	50
Wykres 21. Liczba dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej w województwie pomorskim w latach 2012-2019	51
Wykres 22. Kwoty przeznaczone przez powiaty na usamodzielnianie wychowanków pieczy zastępczej wg. różnych typów pomocy [%]	53
Wykres 23. Ogólna kwota dofinansowania (PFRON, środki własne powiatów.) Kwoty w mln zł.	56
Wykres 24. Liczba pracowników socjalnych w OPS/PCPR w latach 2016-2019.....	58
Wykres 25. Liczba pracowników pomocy społecznej ogółem w latach 2016-2019	58
Wykres 26. Specjalizacja pracowników socjalnych w latach 2016-2019	59
Wykres 27. Świadczenie wychowawcze - kwota świadczeń w mld zł.....	62
Wykres 28. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka.....	63
Wykres 29. Kwota zasiłków rodzinnych w tys. zł. wraz z dodatkami ogółem wypłaconych w ciągu roku	63
Wykres 30. Poziom wykorzystania środków przez NGO w ramach współpracy z Samorządem Województwa Pomorskiego w 2019 roku	74